

A group of diverse children, including girls and boys of various ethnicities, are sitting together and smiling. The children are dressed in casual clothing. The background is a plain, light-colored wall.

Participació Infantil i Adolescent a la Ciutat de Barcelona

Novembre 2011

Participació infantil i adolescent a la ciutat de Barcelona

AJUNTAMENT DE BARCELONA
DIPUTACIÓ DE BARCELONA
UNIVERSITAT DE BARCELONA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
UNIVERSITAT OBERTA DE CATALUNYA

**Ajuntament
de Barcelona**

Observatori Social Barcelona

Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU)

Autors:

Luciano Maranzana i Carme Gómez-Granell

Col·laboració:

Laia Sánchez, Andrea Gómez i Anna Olivella

Edició

Ajuntament de Barcelona, Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Coordinació de l'edició

Observatori Social Barcelona. Departament de Recerca i Coneixement

Assessorament lingüístic

Coral Romà

Disseny gràfic i maquetació

Jordi Salvany

Novembre 2011

© Ajuntament de Barcelona

Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports

Presentació

La preocupació per la infància, la seva educació, la seva salut i el seu benestar material i emocional ha anat en augment a partir de l'aparició de les societats industrials modernes. Però és ara, en la societat contemporània, marcada per grans transformacions econòmiques, socials i culturals, que s'ha produït un canvi profund sobre el concepte d'infància. Aquesta nova concepció considera que els infants i els adolescents, més enllà de ser objecte de cura i protecció, són també subjectes de drets, veritables actors socials amb autonomia i capacitat de reflexió, amb necessitats i demandes pròpies. Des d'aquesta perspectiva, reconeguda i defensada per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant de l'any 1989, cal reconèixer i impulsar el dret dels infants i adolescents a participar activament, en funció de les característiques dels seus diferents nivells de desenvolupament evolutiu, en tots aquells àmbits de la vida quotidiana, social o política que els afecten.

Per tal que la participació d'infants i adolescents sigui efectiva és fonamental promoure projectes i polítiques públiques que la propiciïn. En aquesta línia, la ciutat de Barcelona ha estat escenari els darrers anys de diverses experiències de participació infantil, moltes promogudes i impulsades per l'Ajuntament. La incorporació, l'any 2007, a la xarxa de Ciutats Amigues de la Infància, un programa impulsat per UNICEF que propulsa i promou l'aplicació de la Convenció sobre els Drets de l'Infant en les polítiques i pràctiques de les entitats locals, avala sens dubte l'interès de l'Ajuntament per fer de Barcelona una ciutat cada vegada més favorable a les necessitats i demandes de la infància i l'adolescència.

Amb aquest estudi, realitzat per l'Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU) es pretén en primer lloc donar visibilitat als principals espais participatius per a infants i adolescents a la ciutat de Barcelona, que inclouen tant aquells promoguts per les institucions públiques com alguns d'impulsats per entitats i organitzacions del tercer sector. En segon lloc, l'estudi analitza les característiques i els objectius dels diversos projectes, i proposa estratègies per millorar i enfortir la qualitat de la participació dels infants i adolescents a la ciutat.

La participació social és un eix vertebrador de la democràcia. Aprendre a participar des de petits és un repte que continua reclamant respostes. Aquest estudi mostra que s'ha començat a obrir un camí, en què sens dubte queda molt espai per recórrer, per tal de construir una ciutat més participativa i més respectuosa amb els drets socials i civils dels nois i noies.

Índex

Presentació	5
1. Introducció	7
2. Marc teòric	9
2.1. Un nou concepte de la infància: els beneficis de la participació	9
2.2. Una infància amb drets	11
2.3. Tipus de participació	14
2.4. Elements clau i definició	16
2.5. Espais de participació	19
3. Metodologia	21
4. Característiques de la participació infantil i adolescent a la ciutat de Barcelona	22
4.1. Programes participatius	23
4.2. Participació infantil i adolescent a Barcelona: l'opinió d'experts i professionals	27
4.3. Anàlisi dels projectes	28
Consell Escolar de Centre	28
Agenda 21 Escolar	30
Camí Escolar, Espai Amic	32
Audiència Pública	34
Pregó de la Laia	36
Fer de Ciutadans i Ciutadanes	37
Punt Jove, informa't i participa (JIP)	38
Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges	41
Centre de Recursos per a les Associacions Juvenils (CRAJ)	42
Diputats per un Dia	44
I Tu, Què Opines?	45
Ciudadania Compromesa	46
Pla Municipal per a la Interculturalitat	48
Temps de Barri	50
Procés Participatiu Projecte Diagonal	51
5. Conclusions	53
6. Bibliografia	56
7. Annexos	59
7.1. Llistat de persones entrevistades per a aquest informe	59
7.2. Fitxa per als centres escolars	60
7.3. Fitxa per als consells escolars	63
7.4. Fitxa per a les institucions no escolars	65

1. Introducció

La participació ciutadana és un dels elements clau per al desenvolupament de polítiques públiques inclusives i sensibles a les demandes ciutadanes. Barcelona té una llarga tradició de participació ciutadana, particularment gràcies a la seva cultura associativa. Al llarg de les últimes dècades, la ciutat de Barcelona ha experimentat un desenvolupament important d'espais oberts a la participació gràcies a la descentralització impulsada per l'Ajuntament en els districtes i al desenvolupament de nous mecanismes participatius en la presa de decisions (entre els quals destaca l'ampli nombre de consells vinculats a diferents temàtiques: dona, immigració, benestar social, etc.). En l'actualitat, l'Ajuntament de Barcelona reconeix en les Normes Reguladores de la Participació Ciutadana (2002) la participació com un «dret i principi inspirador per a l'Administració municipal». Això implica reconèixer que la participació no és un mer requisit formal, necessari per a una major legitimitat en la presa de decisions dins de l'espai públic, sinó un element necessari i articulador d'una ciutadania activa i responsable.

Tot procés participatiu exigeix una sèrie de requisits, entre els quals destaca la màxima presència i representativitat possibles dels actors involucrats. Per aconseguir aquest objectiu és necessari considerar la pluralitat i diversitat existent a la ciutat. Els espais de participació ciutadana han de reflectir l'heterogeneïtat de les realitats i sensibilitats existents. Dins d'aquesta diversitat, un dels col·lectius que ha experimentat dificultats més grans a l'hora d'exercir el seu dret a participar és el dels infants i adolescents. Com ja han assenyalat molts autors (Gómez-Granell *et al.*, 2002; Gómez-Granell *et al.*, 2004; Casas, 2006), a causa de la concepció social generalitzada que són ciutadans «en potència» o «en preparació», els infants i els joves han estat històricament marginats dels processos de presa de decisions, tant en l'esfera privada com en la pública. En les últimes dècades, des dels ajuntaments (entre ells, el de Barcelona) i des de diverses entitats s'ha buscat incorporar els menors d'edat als debats respecte a temes que els afecten. No obstant això, malgrat l'actual reconeixement explícit del seu dret a participar i l'existència d'un entramat important de projectes i institucions que inclouen la participació d'infants i joves com un dels seus eixos rectors, múltiples avaluacions conclouen que la participació d'infants i adolescents a la ciutat és quantitativament limitada (Ajuntament de Barcelona, 2009a i 2009b).

Aquest informe ofereix dues línies d'acció per superar aquestes dificultats. En primer lloc, recull i analitza els principals espais participatius per a infants i adolescents a la ciutat; hi inclou tant aquells promoguts per les institucions públiques com alguns d'impulsats per entitats i organitzacions del tercer sector. Aquesta primera acció és necessària, ja que existeix un cert desconeixement sobre l'ampli conjunt de projectes que incorporen la participació infantil i adolescent com a objectiu prioritari. En segon lloc, l'informe analitza les característiques i els objectius dels diferents projectes, en puntualitza les fortaleces i indica alguns dels elements que es podrien millorar; a més, proposa estratègies que afavoreixin sinergies centrades no només en l'increment quantitatiu de la participació (quantitat, diversitat, representativitat, etc.), sinó també en la potenciació d'elements qualitatius que millorin la qualitat de la participació (tipus de participació, transparència, tangibilitat de l'impacte que té, etc.).

L'informe no recull la totalitat dels projectes existents a la ciutat, ni pretén ser una avaluació exhaustiva dels projectes que han incorporat aquest element. L'objectiu és recollir aquells projectes emblemàtics, originals i/o innovadors que permeten definir les característiques generals de l'oferta participativa per als infants i adolescents de la ciutat i realitzar propostes per impulsar i millorar aquesta participació. La selecció dels casos analitzats s'ha fet sobre la base d'un conjunt d'entrevistes amb diversos experts en la matèria, tant del sector públic com del món acadèmic i del tercer sector. Una vegada seleccionats els casos, se n'ha recopilat informació i s'han dut a terme entrevistes semi-estructurades amb les persones responsables d'aquests projectes. Finalment, i per donar veu als participants en els diferents projectes, s'ha dissenyat i distribuït un qüestionari a un nombre representatiu de centres escolars, institucions i associacions que hi participen.

L'informe es divideix en quatre seccions. A la primera (capítol 2) es desenvolupa un marc teòric que recull i analitza les nocions i teories principals sobre participació infantil, alhora que es proposa una visió innovadora a partir de la idea de «la infància protagonista». A la segona (capítol 3) es pre-

senta de manera explícita la metodologia amb què s'ha elaborat aquest informe. En la tercera secció es defineixen algunes de les característiques generals de la participació infantil i adolescent a la ciutat (posant especial èmfasi sobre aquells aspectes que requereixen una major atenció o millora i s'analitzen els diferents projectes participatius de Barcelona de manera individual. L'informe finalitza amb una sèrie de conclusions, que pretenen obrir camins per repensar alguns dels aspectes centrals de les estratègies i polítiques orientades a afavorir la participació a la ciutat de Barcelona.

2. Marc teòric

2.1. Un nou concepte de la infància: els beneficis de la participació

En l'actualitat, els debats sobre la situació dels menors a la nostra societat estan fortament vinculats a la idea de «riscos». En són casos paradigmàtics els debats sobre les conductes incíviques i el consum d'estupefaents, l'existència d'una generació que no treballa ni estudia, el *bullying* a les escoles o els mals resultats educatius persistents. Una àmplia comunitat d'experts (adults) ofereix anàlisis i possibles solucions a les vulnerabilitats a què estan exposats els menors. No obstant això, són poques les instàncies en què els mateixos afectats poden donar a conèixer la seva opinió, les seves raons i els seus suggeriments. Com s'afirma en el primer *Informe sobre la situació de la infància i les famílies* del CIIMU (Gómez-Granell *et al.*, 2002), la invisibilitat dels infants és una constant històrica que es justifica amb la idea desfasada que aquesta etapa del cicle vital es caracteritza per la passivitat i la dependència. Encara que la invisibilitat de la infància ha estat una característica persistent, en les societats industrials modernes es produeix «una ruptura qualitativa sobre la idea d'infància, i en sorgeix una visió nova que es manifesta en la seva especificitat i la seva autonomia, com també en una actitud de major cura i valorització en l'àmbit social» (Alfageme, Cantos i Martínez, 2003, p. 21). Aquest canvi va ser favorable, ja que es va reconèixer el menor com a subjecte de drets; no obstant això, la posada en pràctica d'aquesta nova concepció va implicar un increment del control i la regulació sobre els infants en nom de la cura i la protecció. Com sosté Cussiánovich, els nous discursos sobre la infància implicaven una modernitat no inclusiva, en què la incorporació de les necessitats dels infants els va fer esdevenir «un objecte de protecció sota la tutela de l'Estat, eliminant la seva condició efectiva de ser subjectes de dret i d'exercir l'exigibilitat dels mateixos» (Cussiánovich, 2005, p. 2). En aquesta nova definició, la infància rep atenció com a objecte de cura i protecció i no pas com a grup social amb demandes pròpies i dret a decidir sobre els assumptes que els concerneixen. Es passa llavors d'una infància invisibilitzada a una de marginada i es limita el reconeixement dels drets dels infants al dret a la protecció. Aquesta concepció de la infància té implicacions polítiques i acadèmiques, ja que promou una perspectiva individualitzadora dels infants, en què la descripció i el coneixement del desenvolupament individual i psicològic es prioritza per sobre de l'anàlisi de les seves condicions de vida i de les relacions que la infància, com a grup, estableix amb la resta de la societat (Gómez-Granell *et al.*, 2002).

En contraposició amb aquesta imatge d'una infància marginada, les anàlisis contemporànies busquen emfatitzar el rol social de la infància, de manera que els infants no són entesos com a «objectes passius de socialització sinó com a actors socials per dret propi» (Flaquer, 2003). Aquesta concepció considera que els nens i les nenes són els protagonistes de les seves vides i del seu futur, i abandona concepcions centrades en l'infant com a objecte de mesures i decisions preses pels adults i les autoritats. Acceptar l'infant com a persona i com a ciutadà no implica desconèixer la seva dependència dels adults, sinó reconèixer el dret dels infants a participar, en funció de les característiques dels seus diferents nivells de desenvolupament evolutiu, en aquelles decisions que els afecten i emfatitzant que el rol que té l'adult és el de dur a terme una missió d'acompanyament, promoció i educació (CIPRODENI, 1996). Una infància protagonista implica necessàriament la participació activa dels nens i les nenes en la vida del seu entorn més proper. Escoltar i incloure la seva veu no significa recolzar acríticament les seves opinions, sinó entaular un diàleg respectuós en què els infants s'integrin com a ciutadans actius en les seves comunitats (UNICEF, 2003). En aquest punt és important reconèixer que no tots els infants tenen les mateixes possibilitats i/o capacitats d'expressar-se, o de representar els seus interessos, per la qual cosa cal establir un equilibri delicat i fràgil entre el dret dels infants a participar i el dret legítim que tenen a la protecció (Flaquer, 2003). Parlar d'una participació en què la protagonista és la infància emfatitza el rol dels infants com a actors socials i no com a mers executors o legitimadors. Tal com afirmen Alfageme, Cantos i Martínez, el protagonisme de la infància orienta un nou significat de les relacions polítiques i socials per als

infants en què «la participació esdevé una qüestió de poder i exercici de poder» (Alfageme, Cantos i Martínez, 2003, p. 45). Les noves relacions socials basades en una infància protagonista tenen beneficis a escala individual i col·lectiva.

Pel que fa als beneficis individuals per als infants i adolescents, la participació pot afavorir el desenvolupament de característiques personals positives lligades a l'augment de l'autoestima (sentir-se escoltat/da, considerat/da i respectat/da per iguals i adults). Tal com sosté la UNICEF, un infant la integració del qual sigui promoguda des d'edats primerenques serà «un infant i un ciutadà del món amb més possibilitats de valorar la seva pròpia opinió i les seves creences [...]. Lluny de fomentar l'anarquia o la falta de respecte a l'autoritat paterna veiem [gràcies a la participació] una generació de joves més respectuosa i preocupada pels seus drets i els drets dels altres» (UNICEF, 2003, p. 14). Estudis previs assenyalen que els infants i joves que es consideren inclosos i acceptats se senten millor amb si mateixos. A tall d'exemple, un estudi realitzat amb dos-cents estudiants britànics conclou que un 94% afirma que participar els fa capaços de canviar la seva realitat, un 97% se sent orgullós dels seus assoliments i un 98% se sent més independent i responsable (Hannan, 2001). Aquests resultats es repeteixen en contextos diversos. Per exemple Van Beers conclou, després d'analitzar un projecte participatiu per a infants a Kenya, que va augmentar la confiança i autoestima dels nens i nenes i això els va permetre adquirir més control sobre la seva vida (Van Beers, 2002). A més dels beneficis d'una autoestima millor, també trobem que la participació facilita el desenvolupament de capacitats individuals importants, entre les quals destaquen l'aprenentatge d'estratègies per a la negociació en la resolució de controvèrsies, una major tolerància i empatia, i la capacitat de reconèixer la diversitat entre els seus iguals (Ackerman *et al.*, 2003; Vila Serradell, 2009).

Els beneficis individuals de la participació redunden al seu torn en diverses externalitats positives a escala comunitària. Aquests beneficis inclouen l'incentiu de relacions socials més harmòniques, tal com ho demostren estudis sobre escoles democràtiques (Davies i Kirkpatrick, 2000; Hannan, 2001), i el fet que els adults reconeguin que les nenes i els nens tenen la capacitat d'aportar propostes i solucions als problemes socialment rellevants; d'aquesta manera es genera una integració més gran dels menors i consensos més democràtics i sostenibles en el temps (Ackerman *et al.*, 2003). Al seu torn, incentivar la participació des d'edats primerenques redueix els costos socials resultants de tenir una generació d'adolescents que no sàpiga expressar les seves demandes, negociar les seves diferències ni responsabilitzar-se dels temes que els afecten (UNICEF, 2003). No és lògic esperar que un jove o una jove que compleix els 18 anys es converteixi en ciutadà/ana, si al llarg del seu cicle vital no ha tingut els estímuls i les pràctiques correctes vinculats a les responsabilitats de la ciutadania. Si l'enfortiment democràtic i el bon govern depenen d'una ciutadania activa i compromesa, cal reconèixer doncs la necessitat d'incloure els infants com a actors actius, capaços de forjar no només el seu futur sinó també el seu present.

Recollint les conclusions de l'informe sobre la implementació de la Convenció dels Drets de l'Infant (UNICEF, 1999), la participació és un procés que:

- a) Augmenta la capacitat de l'infant de formar-se un judici propi i expressar-lo, triar entre diverses opcions i acceptar responsabilitats.
- b) Promou els valors democràtics i prepara l'infant per complir les seves funcions de ciutadà.
- c) Contribueix a incrementar el respecte mutu, la tolerància i l'acceptació de la diversitat.
- d) Promou la negociació i ajuda a prevenir conflictes.
- e) Fomenta el respecte i el reconeixement dels infants com a persones per dret propi.
- f) Incrementa l'efecte i la sostenibilitat de les intervencions a favor dels infants.

Aquest ampli conjunt de beneficis vinculats a la participació infantil no fa que es perdin de vista els riscos potencials a què s'exposen els nens i les nenes que participen. És aquí on el rol dels adults, com a moderadors i garants de la legitimitat i la finalitat dels processos participatius, adquireix una importància fonamental. En definitiva, la participació ha d'assegurar incloure la veu dels menors i generar resultats positius, tant per als nens i les nenes com per a les seves comunitats, però en cap cas no hauria de ser un mecanisme que en vulnerés els drets fonamentals.

2.2. Una infància amb drets

Reconèixer els diferents beneficis de la participació d'infants i adolescents és un primer pas important per articular polítiques públiques sensibles a la diversitat existent dins la comunitat i que incloguin les aportacions dels diversos col·lectius. No obstant això, aquest és només un primer pas per al seu ple reconeixement i per a la seva promoció. Per tal que la participació d'infants i adolescents sigui efectiva és fonamental oferir un marc legal que la garanteixi i promoure projectes i polítiques públiques que la propiciïn.

Un dels elements centrals per a canviar la concepció social dels i les menors, i el reconeixement del seu estatus com a individus posseïdors de drets i responsabilitats, va ser l'aprovació de la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant el 1989. Aquesta Convenció és el primer tractat internacional específic sobre la infància que inclou nens i nenes com a ciutadans, els atorga un conjunt ampli de drets, que poden ser dividits entre els de subsistència i els de participació. A diferència de la Declaració de Ginebra del 1924 i de la dels Drets de l'Infant del 1959, la Convenció no és merament declarativa, sinó un instrument jurídic vinculant en què el menor és definit com a subjecte actiu de drets (Ravetllat, 2006). La Convenció és única i indivisible, i tots els principis i drets definits són de compliment obligat pels països signataris. Per portar a terme el seguiment, l'avaluació i la verificació de la seva aplicació, es va crear un òrgan de control: el Comitè dels Drets de l'Infant (CDN), que ofereix regularment informes i avaluacions per assegurar el ple compliment dels objectius fixats. A la Convenció, els drets vinculats a la participació infantil i adolescent estan definits en un conjunt d'articles que cobreixen les necessitats mínimes necessàries per garantir-la:

Article 12

1. Els Estats membres garantiran a l'infant que estigui en condicions de formar-se un judici propi el dret d'expressar la seva opinió lliurement en tots els assumptes que l'afectin, tenint degudament en compte les opinions de l'infant, en funció de la seva edat i la seva maduresa.
2. Amb aquesta finalitat, en particular es donarà a l'infant l'oportunitat de ser escoltat en tot procediment judicial o administratiu que l'afecti, ja sigui directament o per mitjà d'un representant o d'un òrgan apropiat, d'acord amb les normes de procediment de la llei nacional.

Article 13

1. L'infant tindrà dret a la llibertat d'expressió; aquest dret inclourà la llibertat de buscar, rebre i difondre informacions i idees de tot tipus, sense consideració de fronteres, ja sigui oralment, per escrit o impreses, en forma artística o per qualsevol altre mitjà triat per l'infant.
2. L'exercici d'aquest dret podrà estar subjecte a certes restriccions, que seran únicament les que la llei prevegi i siguin necessàries:
  - a) Per al respecte dels drets o la reputació d'altri; o
  - b) Per a la protecció de la seguretat nacional o l'ordre públic o per protegir la salut o la moral públiques.

Article 14

1. Els Estats membres respectaran el dret de l'infant a la llibertat de pensament, de consciència i de religió.
2. Els Estats membres respectaran els drets i deures dels progenitors i, si escau, dels representants legals, de guiar l'infant en l'exercici del seu dret de manera conforme a l'evolució de les seves facultats.
3. La llibertat de professar la pròpia religió o les pròpies creences estarà subjecta únicament a les limitacions prescrites per la llei que siguin necessàries per protegir la seguretat, l'ordre, la moral o la salut públiques o els drets i les llibertats fonamentals d'altri.

Article 15

1. Els Estats membres reconeixen els drets de l'infant a la llibertat d'associació i a la llibertat de celebrar reunions pacífiques.

2. No s'imposaran restriccions a l'exercici d'aquests drets diferents de les establertes de conformitat amb la llei i que siguin necessàries en una societat democràtica, en interès de la seguretat nacional o pública, l'ordre públic, la protecció de la salut i la moral públiques o la protecció dels drets i les llibertats d'altri.

Article 16

1. Cap infant no serà objecte d'ingerències arbitràries o il·legals en la seva vida privada, la seva família, el seu domicili o la seva correspondència, ni d'atacs il·legals a la seva honra i a la seva reputació.

2. L'infant té dret a la protecció de la llei contra aquestes ingerències o atacs.

Article 17

Els Estats membres reconeixen la funció important que exerceixen els mitjans de comunicació i vetllaran perquè l'infant tingui accés a informació i material procedents de diverses fonts nacionals i internacionals, especialment la informació i el material que tinguin per finalitat promoure el seu benestar social, espiritual i moral i la seva salut física i mental. Amb aquesta finalitat, els Estats membres:

a) encoratjaran els mitjans de comunicació a difondre informació i materials d'interès social i cultural per a l'infant, de conformitat amb l'esperit de l'article 29;

b) promouran la cooperació internacional en la producció, l'intercanvi i la difusió d'aquesta informació i d'aquests materials procedents de diverses fonts culturals, nacionals i internacionals;

c) encoratjaran la producció i difusió de llibres per a infants;

d) encoratjaran els mitjans de comunicació perquè tinguin particularment en compte les necessitats lingüístiques de l'infant pertanyent a un grup minoritari o que sigui indígena;

e) promouran l'elaboració de directrius apropiades per protegir l'infant contra tota informació i material perjudicials per al seu benestar, tenint en compte les disposicions dels art. 13 i 18.

Encara que usualment s'entén que l'article 12 és el principal garant del dret a la participació dels infants, cal emmarcar-lo en la relació amb els altres articles per concebre una participació plena. De res no serveix el dret a expressar una opinió si aquesta no ha estat formada de manera lliure, en haver disposat d'accés a la informació i d'un conjunt de llibertats civils (que inclouen el dret d'associació i la llibertat de pensament). Malgrat que es considera un avanç important, els drets vinculats a la participació infantil i la Convenció en general han estat qüestionats com un conjunt de principis generals que deixen poc marge per a l'exercici efectiu d'aquests drets. A tall d'exemple, Alfageme, Cantos i Martínez (2003) defineixen la Convenció com un document dominat pel paradigma proteccionista, que reconeix l'infant com a subjecte de dret, però de manera passiva, i delega en l'adult la responsabilitat de ser-ne el garant i protector. En paraules de les autores, a la Convenció «la identitat de l'infant es basa només en un espai protegit pels adults, i això l'allunya de qualsevol col·laboració activa en la realitat social de què forma part [...], els adults s'han fet càrrec dels drets dels infants donant un ampli espai als drets civils, econòmics i socials, però un espai massa limitat als anomenats drets polítics expressats a través del dret a la participació» (Alfageme, Cantos i Martínez, 2003, p. 33). Aquesta crítica està particularment orientada a la limitació del dret a participar només en aquells temes que els afecten directament.

En resposta a les crítiques sobre la concepció social i política de la infància en la Convenció, el Comitè dels Drets de l'Infant (CDN) va publicar l'any 2009 una Observació General sobre la interpretació dels drets referits a la participació en la Convenció. L'objectiu de l'Observació va ser oferir una interpretació que assegurés la plena aplicació dels drets i homogeneïtzar-ne la interpretació. El CDN destaca que els Estats estan obligats a generar mecanismes de participació per als nens i nenes de totes les edats, interpretant a la participació com una llibertat universal. Aquest punt destaca la necessitat d'assegurar l'existència d'espais que tinguin en consideració els diferents estadis de desenvolupament cognitiu i afectiu dels infants, adaptant els processos de participació a aquesta realitat. Així, el pressupòsit que la participació implica la formació d'un judici propi establert en

l'article 12 no ha de limitar la participació dels més petits, sinó que cal trobar estratègies i activitats orientades a les seves necessitats i als seus interessos. Això reafirma la idea que tot infant és un subjecte actiu en la definició de la seva vida. Un altre punt important de l'Observació és la interpretació àmplia que fa del conjunt de temes en els quals els nens poden participar. En molts casos la interpretació de la Convenció promovia espais i temes limitats sobre els quals els infants tenien dret a opinar i decidir, com ara els processos judicials que els afectaven. No obstant això l'Observació proposa una interpretació més àmplia, en reconèixer que els espais en què el menor té dret a participar inclouen tant l'esfera privada, en particular la família, com la pública. Finalment, l'Observació especifica que el dret a participar ha de ser particularment assegurat per als menors pertanyents a col·lectius més vulnerables (per classe social o origen ètnic i cultural) o que topen amb dificultats específiques (com els menors amb discapacitats). Aquest punt reconeix la necessitat d'entendre les particularitats de diferents grups i la necessitat d'establir mecanismes que en garanteixin la inclusió.

A partir de l'aprovació de la Convenció,¹ diversos governs d'arreu del món han buscat adaptar-hi la seva legislació per assegurar que es respecti i per promoure projectes i dinàmiques participatives especialment orientades cap als menors. Tot i que la Convenció crida a desenvolupar una concepció de l'infant com a ciutadà ple i actiu, històricament el desenvolupament normatiu promotor de la participació infantil s'ha orientat, gairebé exclusivament, a l'àmbit educatiu. En el cas de l'Estat espanyol, la Llei Orgànica d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE 1990) va reconèixer el dret dels menors a participar activament en la vida social i cultural de les seves comunitats (article 1) i l'obligació d'incorporar la participació de l'alumnat en els processos d'ensenyament i aprenentatge (article 2 incís h). Al seu torn, la LOGSE destaca en el seu Preàmbul el rol de la participació de tots els subjectes de la comunitat educativa en la millora de la qualitat de l'ensenyament i en la transmissió dels valors necessaris per a la convivència democràtica. A Catalunya, la recent Llei d'Educació (LEC 2009) reconeix la participació com un dels principis organitzatius de la comunitat educativa (article 2) i el dret dels alumnes a participar individualment i col·lectivament en la vida i els òrgans de govern dels centres.

Per intentar superar la limitació de la participació infantil al context escolar, la també recent Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència de Catalunya (2010) reconeix un dèficit en l'aplicació dels drets i les oportunitats de participació als menors del país. Com a proposta per superar aquest dèficit participatiu en la infància, la Llei destaca la necessitat de promoure òrgans de participació per als nens i les nenes i per als adolescents tant a escala autonòmica com local (article 27), la necessitat de reconèixer els infants i adolescents com a ciutadans plens (articles 3, 11 i 53) i d'assegurar-los el dret a ser escoltats (articles 7 i 34). Dins de les propostes per fomentar la participació, la Llei promou la creació del Consell Nacional dels Infants i els Adolescents de Catalunya (CNIAC) com a òrgan consultiu i de representació (Observatori dels Drets de la Infància, 2010). Aquest Consell busca ser una eina autònoma que representi els interessos i punts de vista dels infants i adolescents catalans, que els permeti expressar les seves opinions i fer propostes a les diverses administracions. Aquests objectius s'emmarquen dins de la voluntat manifesta que els participants expressin la diversitat existent a la població, que facin socialment visible la pluralitat de demandes, opinions i realitats de la comunitat jove de Catalunya. El Consell Nacional es conformarà a partir dels diferents Consells d'Infants existents al territori, particularment els d'àmbit local i municipal. La Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència de Catalunya crida a totes les administracions locals a desenvolupar aquest tipus de consells seguint criteris similars als del Consell Nacional perquè siguin òrgans representatius dels infants i adolescents dels municipis.

El desenvolupament de normatives internacionals, estatals, autonòmiques i municipals per promoure la participació d'infants i adolescents ha permès el reconeixement explícit de la participació com un dret actiu i universal. L'obligació d'incloure la veu dels menors a l'hora de decidir sobre la seva vida i els assumptes que els afecten implica una concepció de la infància que reconegui l'estatus de ciutadans dels infants, així com mecanismes que n'assegurin la integració en les diverses institucions públiques i privades on desenvolupen la seva vida. Però malgrat la seva creixent acceptació com a dret, la participació infantil i adolescent continua sent un objectiu de

1. La Convenció va ser aprovada per les Nacions Unides l'any 1989, però cada país signatari va haver de ratificar-la amb posterioritat. La Convenció és l'instrument de Drets Humans amb major nombre de ratificacions en la història, amb 191 Estats. En el cas d'Espanya, la plena ratificació es va realitzar el 30 de novembre de 1990. Catalunya va fer pròpia l'aprovació amb la Resolució 194/III el 7 de març de 1991.

difícil acompliment en àmplies regions del món. Part d'aquest problema rau en la dificultat de definir clarament quan s'acompleixen els requisits mínims per dir que un procés és participatiu. En l'apartat següent analitzarem l'evolució de diferents definicions sobre la participació infantil i els seus àmbits d'aplicació.

2.3. Tipus de participació

Els múltiples significats que té en l'actualitat la paraula *participació* dificulten definir-la clarament. És possible entendre-la des del simple fet d'estar present en una activitat fins a la voluntat d'implicar-se en l'organització, gestió i presa de decisions en una àrea o un tema. Aquesta polisèmia va generar en l'àmbit acadèmic la necessitat de definir diferents tipus o nivells de participació. En el cas particular dels nens i les nenes i dels adolescents, existeix un ampli ventall de propostes teòriques que tenen les arrels en els debats clàssics sobre ciutadania i republicanisme. Probablement una de les tipologies que ha aconseguit major acceptació és la metàfora de l'escala proposada per Hart (1992). En aquesta, l'autor defineix vuit nivells ascendents de participació diferenciats sobre la base de la relació de poder i les interaccions entre els menors i els adults. Per a Hart, com més comprensió tenen els infants dels objectius de la presa de decisions i més autonomia per a efectuar-la, major és el grau de participació. La seva escala parteix de processos no participatius (com ara la presència simbòlica o la manipulació) i prossegueix en graus creixents de participació real (que va des de la mera informació que es dóna als menors fins al desenvolupament de projectes autogestionats). La metàfora de l'escala ha estat àmpliament acceptada internacionalment (Franklin, 1995; Shier, 2001; Reddy i Ratna, 2002).

L'acceptació generalitzada de l'escala com a representació de diferents nivells de participació infantil i juvenil planteja alguns inconvenients. En primer lloc, la metàfora manca de sensibilitat davant la diversitat dins del col·lectiu d'infants i adolescents. En plantejar els nivells com un continu creixent (en què és desitjable arribar als estadis més alts) la tipologia de Hart tendeix a desacreditar els nivells «baixos» de participació. Però aquest tipus de participació pot ser altament recomanable i sensible a les necessitats de certs grups d'infants (com ara els més petits, els provinents de contextos socioeconòmics adversos o aquells que no tenen les eines cognitives necessàries per a altres nivells de participació). El fet que un projecte participatiu per a infants i/o adolescents parteixi de la iniciativa o sigui regulat per adults, no implica necessàriament que sigui menys autèntic o posseeixi limitacions insalvables que vagin en detriment de la participació «veritable». Això no desacredita la idea que els projectes participatius han d'aspirar a incloure en tots els nivells de presa de decisions els infants i els adolescents que hi participen. Però reconeix que no tots els menors disposen de les condicions, els recursos i les possibilitats per participar en aquest grau; amb tot s'aconsegueix obtenir beneficis tangibles ja a partir dels processos participatius situats en posicions relativament baixes en l'escala. En segon lloc, la metàfora de l'escala sembla que indiqui una seqüència a partir de la qual un nivell de participació comporta l'altre, però aquesta expectativa s'allunya de la realitat en la posada en pràctica de projectes.

Una proposta alternativa a la de Hart i els seus seguidors és la plantejada per Trilla i Novella (2001), que proposen una tipologia amb quatre tipus qualitativament diferents, i en què la divisió es basa en el grau de complexitat de la participació, descartant valoracions o preferències per un o un altre. Els quatre tipus s'adapten a diferents objectius o demandes sense ser excloents entre si, i permeten alhora dividir-los en diferents subgrups o graus. El primer tipus és la *participació simple* que consisteix a prendre part en una activitat com a espectador o executant, sense participació en la preparació o coordinació de l'acte. Exemples d'aquest tipus de participació inclouen el fet de participar en un esdeveniment cultural o esportiu. En aquests esdeveniments, els espectadors es limiten a seguir indicacions i respondre a estímuls. El segon tipus és la *participació consultiva* en què els participants brinden les seves opinions sobre un tema proposat. La consulta pot variar principalment segons si és vinculant o no. Aquest tipus de participació és el més estès en projectes orientats als nens i les nenes, amb exemples com els parlaments infantils i les consultes públiques. El tercer tipus és la *participació projectiva*, en què l'individu es converteix en un agent actiu participant en la definició i l'elaboració dels objectius i les activitats d'un projecte. Aquí el participant no genera un nou espai,

però participa activament en la definició del projecte i la seva execució i avaluació. Exemples d'aquest tipus de participació són els projectes que inclouen formalment els menors en els òrgans de decisió, com els consells escolars. Finalment, el quart tipus és la *metaparticipació*, en què els individus exigeixen o generen nous mecanismes de participació administrats autònomament. Exemples d'aquest tipus són les diferents associacions juvenils que sorgeixen de l'interès dels infants i adolescents i que ells mateixos promouen. La tipologia proposada per Trilla i Novella supera diverses de les dificultats de plantejaments anteriors, en deixar de banda la jerarquia entre tipus de participació, i en reconèixer que la complexitat d'un procés participatiu no el fa superior o inferior, sinó que respon a les diferents capacitats i necessitats dels participants. Una altra fortalesa d'aquest enfocament és que no se centra únicament en la relació de poder entre menors i adults per definir el grau de participació dins d'un projecte, sinó que dóna més importància a la coherència entre objectius i metodologies i a l'adaptació a les capacitats i els desitjos dels destinataris.

Aquest informe recull aspectes importants del treball de Trilla i Novella, i proposa una tipologia simple de tres tipus, definits sobre la base del rol que els infants i adolescents exerceixen dins del procés participatiu, sense predeterminedar que un o un altre tipus sigui superior. Aquesta tipologia aspira a reconèixer que els diferents tipus de participació possible han d'adaptar-se als objectius buscats i a les capacitats dels participants i no pas constituir una finalitat en si mateixos. La tipologia proposada recull diversos elements de l'extensa literatura existent, però exclou qualsevol tipus de «presència simbòlica» (Hart) o «participació simple» (Trilla i Novella) en no considerar-los veritables espais de participació. Sobre la base d'aquestes consideracions, la tipologia proposada per a aquest treball és la següent:

- Participació consultiva

Entesa com a processos en què els adults generen i coordinen els processos participatius per rebre inputs dels infants i/o els adolescents, però sense comptar-hi en el moment de definir els objectius o resultats. Aquest tipus de participació es troba altament estès. Alguns exemples en són les audiències públiques, els grups de discussió (*focus groups*) i les entrevistes i enquestes realitzades a infants i adolescents per a diversos informes o estudis. Per tal que aquest tipus de participació sigui veritable, cal que les opinions dels infants i adolescents siguin admeses pels adults que les sol·liciten com a rellevants, i que siguin considerades tant en el procés de presa de decisions com reconegudes en el moment de presentar resultats o conclusions. Alguns dels problemes més importants que té aquest tipus de participació són: la falta de representativitat dels infants que hi participen, la utilització d'aquests espais per legitimar agendes polítiques i el fet de generar projectes puntuals o a molt curt termini que no promouen un compromís sostingut amb el procés participatiu.

- Participació activa

Aquella en què els adults generen els mecanismes de consulta per després permetre que els infants i adolescents s'incorporin tant en la direcció del projecte com en el desenvolupament dels seus objectius i la seva avaluació posterior. Exemples d'aquest tipus de participació són les escoles democràtiques amb consells escolars actius o les investigacions participatives en què els mateixos infants i adolescents exerceixen el rol d'investigadors.

- Participació proactiva

Aquella en què els menors són els impulsors i gestors dels projectes, mentre que els adults exerceixen el rol de facilitadors. Exemples d'aquest tipus de participació són les associacions de joves o alguns programes d'ús del temps lliure com en el cas dels esplais. Els tipus de participació activa i proactiva són els menys freqüents.

La tipologia proposada resumeix les grans línies de les definicions internacionals sobre participació, considerant els diferents tipus segons la relació que s'estableix entre els adults i els infants. Però a diferència de la idea de l'escala, rebutja la presumció que un tipus de participació és intrínsecament superior a l'altre. Per contra, sosté que l'opció per un o un altre tipus ha de tenir en consideració les diferents capacitats dels participants i les finalitats del projecte. La consulta no és necessàriament menys participativa que un projecte proactiu, sinó una forma de participar que respon a diferents

necessitats i graus de compromís. És clar que l'ampli ventall de beneficis resultants de la participació infantil i juvenil és promogut de manera més emfàtica en els tipus de participació actius, però això no deslegitima en cap cas els beneficis de consultar els menors respecte als diversos temes que els afecten, sense incloure'ls necessàriament en els processos de coordinació. En última instància, allò important en un procés participatiu és que els objectius que s'estableixen siguin coherents amb les tècniques i metodologies aplicades. Els tipus de participació i les seves característiques fonamentals es resumeixen a la taula 1.

2.4. Elements clau i definició

Malgrat la rellevància teòrica de la definició de tipologies, considerem que la mera identificació d'un projecte o espai participatiu amb una determinada escala o tipus de participació manca d'utilitat al moment d'avaluar les fortaleses i les debilitats d'aquest projecte o espai. Per contra, proposem centrar-nos en quatre elements clau que ens permetin qualificar la participació: drets, claredat, rol, i resultats. El primer element que considerem central per tal que un projecte sigui participatiu és la concepció de la *participació infantil com un dret*. La Convenció del 1989 cerca desenvolupar la participació no com una finalitat en si mateixa, sinó com un procediment que garanteixi la capacitat dels nens i les nenes de prendre decisions en aquells temes que els afectin. Això no significa que els nens i les nenes tinguin plens drets comparables als dels adults; no obstant això, estableix clarament que els infants no són subjectes potencials de dret, sinó actors rellevants en les seves vides i les de les seves comunitats. Tal com sostenen Tonucci i Rissotto (2001), és necessari abandonar actituds paternalistes o convencions educatives en què els infants i els adolescents hi són inclosos en funció del que seran demà i no pel que pregunten, fan i necessiten avui. Entendre la participació com un dret implica acceptar que les nenes i els nens tenen opinions i arguments vàlids respecte als temes que els afecten (arraconant concepcions que estableixen que els adults són els experts i els portaveus dels drets i les necessitats dels infants) que el fet d'incloure la seva veu en les decisions comportarà que aquestes siguin més justes, legítimes i sostenibles en el temps, i que la participació en la infància implica també que el menor adquireixi responsabilitats. Un punt important que es vol destacar és que si la participació és un dret universal, és fonamental analitzar qui participa; és a dir, el grau de representativitat dels participants. Alguns grups d'infants i adolescents corren el risc sistemàtic de quedar marginats, mentre que uns altres són sistemàticament escollits per representar «la veu dels infants». L'efectivitat del dret a participar implica necessàriament plantejar-se com a objectiu prioritari assegurar la màxima extensió possible del principi d'universalitat i estimular aquells que en queden fora (sempre respectant el caràcter voluntari de la participació). Aquí és necessari considerar aquells

Quadre 1. Exemple de participació consultiva

Consulta EURONET sobre la discriminació i l'exclusió socials

La xarxa de promoció dels drets dels infants EURONET va desenvolupar l'any 2000 un ampli conjunt de consultes en cinc països europeus per recollir les opinions de nens i nenes sobre el seu interès a participar en la política i la seva percepció sobre l'existència de discriminació cap als menors.

La recol·lecció de dades va incloure grups de discussió, qüestionaris estandarditzats, entrevistes i trobades amb representants dels infants de tots els països involucrats.

Sobre la base de les dades recollides, l'organització va elaborar una sèrie de recomanacions i les va presentar a diverses institucions europees. En la presentació dels resultats van participar-hi representants dels infants dels diferents països.

Font: Lansdown, 2001.

col·lectius marginats sistemàticament, especialment el dels nens i les nenes en situacions de pobresa i els nens i les nenes pertanyents a col·lectius immigrants, que pateixen la doble marginació de ser infants i pobres, o infants i immigrants (Ridge, 2006).

Un segon criteri rellevant per a la participació infantil és la *claredat*. Aquesta ha de ser principi rector de tot espai o projecte que busqui ser participatiu. L'avaluació de la claredat d'un projecte participatiu inclou (com a mínim) els qui hi participen i com són seleccionats, els objectius del projecte,

Quadre 2. Exemple de participació activa

Consell Infantil de Pressupostos Participatius Barra Mansa (Brasil)

Aquest projecte forma part de la política municipal participativa que estableix que una part del seu pressupost sigui assignat a discreció per consells formats per ciutadans i ciutadanes. El Consell d'Infants inclou un conjunt d'actors (pares i mares, representants d'escoles, ONG vinculades a la infància) entre els quals destaquen en nombre de vots els joves de 9 a 15 anys escollits pels seus iguals a les escoles.

Cada any el Consell té la facultat d'utilitzar a discreció pels volts de cent mil euros per promoure diferents projectes. Les decisions en el Consell es prenen per consens. Tant en els debats com en la votació, els nens i les nenes tenen els mateixos drets i deures que els altres representants. Durant tot el procés existeix l'obligació expressa d'incorporar als debats i les decisions, de manera plena, les opinions i els desitjos dels menors que hi participen i assegurar que tinguin accés a la informació considerant les seves particularitats.

Font: Guerra, 2002.

els mètodes de presa de decisions i, finalment, la claredat respecte als resultats que el projecte es planteja i com s'avaluarà la consecució o no dels objectius. Per tal que la claredat respecte a tots aquests elements es doni, cal que la informació sobre el projecte sigui accessible als infants i que es presenti amb un llenguatge apropiat i de manera adequada a les seves capacitats i el seu nivell d'enteniment.

Quadre 3. Exemple de participació proactiva

Sindicat d'Infants Treballadors Bhima Sangha (Índia)

El sindicat va ser creat per nens i nenes treballadors a la ciutat de Bangalore per enfortir la seva capacitat negociadora a l'hora de millorar les condicions laborals i els salaris dels infants treballadors.

En l'actualitat el sindicat té setze mil membres i la seva direcció està integrada majoritàriament per nens i nenes. El seu pla d'acció se centra a denunciar l'explotació dels menors que treballen i a prevenir que n'augmenti el nombre promovent l'escolarització i la responsabilitat de les famílies.

Font: Wyness, 2002.

Un tercer criteri a destacar és el *rol* que els infants i adolescents tenen en el projecte o espai participatius. La mera rèplica d'institucions i dinàmiques ja existents per a adults rarament s'adequarà a les necessitats i les capacitats dels infants. Cal que els rols que hagin d'assumir estiguin adaptats a les seves competències. Això implica necessàriament definir mètodes participatius adequats a l'edat dels nens i les nenes, i els seus interessos i necessitats canviant a mesura que creixen. Al seu torn, cal que els menors entenguin que els assumptes sobre els quals es desenvolupi un procés participatiu són rellevants. Si no existeix un interès previ pel tema a tractar, o una explicació del perquè és important, els incentius per participar-hi seran limitats. Al seu torn, la participació no pot ser en cap cas un factor de pressió o d'imposició de responsabilitats que el nen o nena no pugui assumir. Per això, tot projecte participatiu ha de considerar la disponibilitat de temps, horaris i recursos necessaris sobre la base de les possibilitats dels infants i adolescents.

Finalment, el quart criteri gira entorn dels *resultats*. Una de les conclusions més consistents en la literatura sobre participació infantil és que els resultats de la participació han de ser tangibles (la participació ha de concloure amb alguna acció concreta) i vinculats a la vida quotidiana dels menors.

Taula 1. Tipus de participació

Tipus de participació	Rol de l'adult	Rol de l'infant/adolescent
Consultiva	Genera el projecte Coordina el projecte	Respon a propostes dels coordinadors
Activa	Genera el projecte Participa en la coordinació	Participa en la coordinació
Proactiva	Assisteix a la coordinació	Genera el projecte Coordina el projecte

Encara que els objectius d'un procés participatiu poden no tenir un resultat tangible clar (com per exemple la consulta als infants sobre com millorar la convivència en una ciutat multicultural), sempre s'ha de buscar donar un tancament o una devolució de resultats de l'experiència (en el cas de la consulta, oferir una devolució de les conclusions de l'estudi remarcant aquells punts que han sorgit de les opinions i els debats amb els infants). Una veritable participació implica necessàriament resultats clars i possibilitats que els participants se n'apropiïn. Un element central respecte als resultats d'una experiència participativa, tot i que en molts casos no rep l'atenció que es mereix, és l'avaluació. Aquest element és clau per identificar els beneficis dels projectes; oferir elements per decidir la continuïtat, millora, expansió o restricció del projecte; retre comptes i optimitzar la utilització dels recursos; i obrir processos de *feedback* en què els usuaris i beneficiaris puguin fer propostes (M. Marí-Klose *et al.*, 2010). No existeix una única forma d'avaluació, però és possible establir-ne, almenys, quatre tipus diferents. Els dos primers tipus se centren en l'actor que realitza l'avaluació. Així, una avaluació pot ser *interna*, si és responsabilitat dels promotors i coordinadors de l'experiència o projecte participatiu, o *externa*, si la responsabilitat recau en un actor que no hi està vinculat directament. Els altres dos tipus es diferencien segons la metodologia d'avaluació. El primer tipus és l'*avaluació consultiva*, que consisteix a brindar espais en què els diferents actors participants puguin oferir la seva opinió respecte al projecte i propostes per a canvis futurs. Aquesta avaluació, de caràcter lax, com a mínim ha d'establir criteris perquè els responsables del projecte rebin i discuteixin els comentaris i les propostes que es fan. El segon tipus consisteix en l'*avaluació sistemàtica*, en què s'estableixen els objectius del projecte a l'inici del programa i es defineixen els criteris sobre els quals s'avaluarà la seva consecució. Per realitzar una avaluació sistemàtica s'ha de recollir informació com a mínim a l'inici i al final del projecte. La recollida pot realitzar-se mitjançant qüestionaris, tests o breus entrevistes amb els participants. Aquest tipus d'avaluació permet no només conèixer l'impacte d'un projecte participatiu, sinó també avaluar el procés. D'altra banda, la incorporació de l'avaluació és un element fonamental dins d'un projecte participatiu ja que no només permet analitzar-ne els resultats, sinó que també esdevé un mecanisme per incorporar la veu i l'opinió dels participants.

Un altre element important que cal considerar respecte als resultats és la capacitat del projecte d'incorporar múltiples actors, en particular aquells que, encara que no siguin ni els beneficiaris ni els destinataris directes del projecte, en conformen l'entorn. Incorporar l'entorn és fonamental per afavorir el reconeixement dels beneficis col·lectius de la participació en la infància i l'adolescència i enfortir la idea que els infants i adolescents tenen coses importants a dir respecte a aquells temes que els afecten.

Tots aquests elements claus de la participació i les seves característiques es resumeixen a la taula 2.

Els quatre elements clau recullen el criteri àmpliament acceptat que la participació infantil i adolescent ha de ser entesa des de múltiples perspectives, «com un dret reconegut, com un valor democràtic, com una eina formativa, com una metodologia de treball, com un principi que impulsa

Taula 2. Elements clau de la participació d'infants i adolescents

Element	Consideracions
Dret	Definició legal del dret a participar Grau d'universalitat de la participació Inclusió dels grups marginats
Claredat	Mecanismes de selecció de participants Mecanismes de presa de decisions Accés a la informació
Rol	Adaptació a les capacitats dels participants Rellevància del tema tractat per als participants Consideració de les limitacions horàries
Resultats	Tangibilitat dels resultats Devolució dels resultats als participants Avaluació de la consecució dels objectius Incorporació dels agents de l'entorn Continuïtat temporal

el desenvolupament i defineix el rol dels infants en la seva comunitat i les relacions personals, com una forma d'entendre i d'estar al món, etcètera» (tal com es recull en un informe recent de l'Observatori dels Drets de la Infància, 2010, p. 20). A manera de síntesi, aquest treball proposa definir la participació com *el dret de tot infant i adolescent a informar-se, expressar opinions i intervenir voluntàriament en la presa de decisions sobre aquells temes que afectin la seva pròpia vida i la de la seva comunitat*.

2.5. Espais de participació

Tot espai on existeixi interacció amb o entre infants i adolescents pot ser un espai participatiu potencial. Per tant, és possible entendre com a àmbits de participació tant l'esfera privada (principalment la família i els grups d'iguals), com la pública (escola, comunitat, institucions públiques, etc.). La divisió estricta entre els diferents espais satisfà una necessitat analítica, però no ha de portar-nos a l'equivocació d'oblidar les relacions i interaccions complexes entre les diverses esferes. En aquest treball² ens centrarem en espais participatius de l'esfera pública. No obstant això, no podem deixar d'esmentar que les experiències participatives en una esfera afecten necessàriament l'altra. A tall d'exemple, els nens i les nenes exposats a dinàmiques participatives en espais i institucions públiques poden desenvolupar característiques i habilitats que els siguin útils a l'hora de relacionar-se amb els seus progenitors, com ara una major capacitat per definir i explicar les seves idees. De la mateixa manera, els nens i les nenes acostumats a participar en la presa de decisions familiars, tenen millors eines per adaptar-se i participar en altres espais. El mateix Comitè dels Drets de l'Infant (CDN) reconeix que la família «suposa un important model de preparació per tal que l'infant exerceixi el dret a ser escoltat en el conjunt de la societat» i crida els Estats signataris de la Convenció a «encoratjar als progenitors, tutors i cuidadors a escoltar els infants i a tenir degudament en compte les seves opinions» promovent programes d'educació per a pares i mares (Comité de los Derechos del Niño, 2009, p. 23). Reconèixer el dret dels menors a la participació activa no implica acceptar que tinguin una autonomia absoluta, ni transferir al nen o la nena les responsabilitats inherents a la vida adulta. Però sí que es reconeix que «a mesura que es desenvolupa la capacitat de l'infant d'exercir els seus drets per compte propi, disminueix el dret dels progenitors a prendre decisions per ell» (UNICEF, 1999). Estudis previs realitzats recentment pel CIIMU demostren que els menors provinents de famílies en les quals la presa de decisions es basa en el diàleg i l'elecció consensuada, presenten millors resultats en múltiples esferes públiques, fins i tot a l'escola. Aquest tipus de famílies eduquen els menors en capacitats i conductes que condueixen a la participació en l'esfera pública, com la pràctica de presa de decisions de manera consensuada o el fet de recórrer en menor grau a l'agressió física i/o verbal en el moment de discutir (P. Mari-Klose *et al.*, 2010). Així, famílies més participatives afavoreixen que els menors desenvolupin «eines socials», que són útils en les seves diverses interaccions en l'àmbit públic. Cal destacar, també, que aquests beneficis han de ser tinguts en compte particularment en aquelles institucions d'acolliment que compleixen els rols de les famílies, com ara els Centres Residencials Acció Educativa (CRAE). Respecte a aquests centres, el CDN estableix que s'hi ha d'assegurar l'existència de mecanismes efectius de participació dels infants acollits, amb atribucions per «participar en la formulació i execució de les polítiques i de totes les normes de la institució» (Comité de los Derechos del Niño, 2009, p. 24).

Pel que fa als espais públics de participació potencials dels infants i adolescents, podem identificar-hi tres institucions fonamentals: l'escola, l'entorn o la comunitat més directa (associacions formals i informals) i les institucions públiques de caràcter local. L'escola és l'espai públic per excel·lència en els estudis sobre infància i adolescència, i el principal focus d'atenció de les actuacions governamentals respecte als menors. Una idea central vinculada a les escoles és que aquestes només poden ensenyar la participació i la democràcia a través de la pràctica. De poc serveix generar espais de participació si aquesta no és una estratègia i prioritat dins del projecte educatiu. Això requereix la capacitat dels docents i responsables del centre, i la voluntat d'acceptar que els processos participatius impliquen major poder (i també major responsabilitat) per als alumnes. La participació a l'escola requereix mecanismes i institucions formals (com els consells escolars i les assemblees), així com

2. A demanda expressa de l'Ajuntament de Barcelona.

també dinàmiques quotidianes basades en el diàleg i la construcció de consensos dins l'aula (tant entre els i les alumnes com entre el professor o la professora i l'alumnat). Pel que fa a la comunitat, existeix un entramat d'associacions formals i informals que són espais participatius potencials. Per als menors, destaquen els espais de gaudi del temps lliure amb amics i amigues, i les organitzacions comunitàries com els esplais, les associacions de veïns i veïnes o els clubs esportius. Finalment, les institucions públiques poden ser espais formals de participació d'infants i adolescents a partir de les quals s'educa alhora que s'inclou la seva veu en la presa de decisions. Entre aquestes institucions destaquen les audiències públiques, els consells d'infància i les consultes populars.

Al llarg del marc teòric s'ha presentat una definició de la participació basada en la concepció del menor com a individu protagonista i amb dret a ser agent actiu en la comunitat en què viu. Per tal d'analitzar aquesta participació, es proposa superar la clàssica definició dels diversos projectes sobre la base d'una escala o de graus de participació i prioritzar un conjunt d'elements fonamentals: dret, claredat, rol i resultats. Als capítols següents s'aplicaran aquests criteris per a l'anàlisi de la participació infantil i adolescent a la ciutat de Barcelona.

3. Metodologia

Amb l'objectiu de presentar de manera clara i exhaustiva els projectes i les dinàmiques participatius paradigmàtics de la ciutat, s'han emprat diferents eines metodològiques, entre les quals destaquen les entrevistes semiestructurades, la recol·lecció de materials secundaris i l'elaboració i aplicació de qüestionaris. El primer objectiu de l'informe va ser seleccionar els projectes participatius més importants de la ciutat (considerant quina rellevància tenien sobre la base del nombre de participants). És important destacar que els casos seleccionats no cobreixen la totalitat d'espais participatius existents, però sí un conjunt d'experiències amb diferents òrgans de coordinació, objectius i metodologies. Per definir la llista final de casos per analitzar es van dur a terme quatre entrevistes amb diferents experts en el tema (incloent-hi personal de l'Ajuntament de Barcelona, responsables d'associacions vinculades a la infància i l'adolescència, i experts acadèmics). En aquestes entrevistes es va buscar identificar els projectes participatius més significatius de la ciutat, fer una avaluació general de les fortaleses i debilitats d'aquests projectes i definir els criteris centrals que havien d'incloure's en el qüestionari del projecte. Sobre la base d'aquestes entrevistes vam seleccionar quinze projectes o institucions participatius per a l'anàlisi, repartits en els tres espais públics esmentats (escola, entorn i institucions públiques). Encara que la llista final de projectes participatius no és exhaustiva, representa la varietat d'espais i tipus de participació existents a la ciutat, alhora que recull els projectes amb una trajectòria històrica i un nombre de participants més grans.

Una vegada seleccionada la primera llista de projectes, es va procedir a recaptar informació sobre cadascun d'ells a partir de fonts secundàries (publicacions, exploració en mitjans de premsa, pàgines web, etc.) i a portar a terme entrevistes amb els responsables d'aquests projectes. Les entrevistes van ser semiestructurades i en la majoria dels casos van ser gravades i transcrites per a la seva anàlisi posterior. En total es van fer disset entrevistes, en les quals es va posar especial èmfasi a identificar els objectius centrals dels projectes, la forma en què es definia i posava en pràctica la participació dels infants i adolescents, l'estructura de la presa de decisions i l'avaluació del projecte. Les entrevistes van servir també per recol·lectar material secundari sobre els projectes (publicacions pròpies, avaluacions, resums de resultats, etc.), i obtenir el nombre de participants.

Per incloure la veu dels participants en l'avaluació dels projectes, es van confeccionar diversos qüestionaris (vegeu els Annexos) que es van enviar a un nombre representatiu de centres escolars i associacions participants.³ Amb la selecció volíem aconseguir la major representació territorial possible, mitjançant la selecció dels casos sobre la base del codi postal. En total vam enviar qüestionaris a cent vint centres escolars de Barcelona (tant públics com concertats del cicle primari i secundari) i onze associacions o Centres Residencials Acció Educativa (CRAE) de la ciutat, al llarg de la segona quinzena del mes de juny del 2010. Es va contactar amb tots els centres seleccionats en almenys dues ocasions per sol·licitar-los que enviessin el qüestionari completat. El percentatge de resposta va superar el 20%, amb millors resultats per als centres educatius.

3. Per a cada tipus de centre o activitat es va dissenyar un qüestionari específic. Així es van fer servir en total tres qüestionaris: un per a centres escolars, un altre per a associacions i institucions no escolars i un d'específic per als consells escolars.

4. Característiques de la participació infantil i adolescent a la ciutat de Barcelona

4.1. Programes participatius

Encara que existeix un ampli nombre de normatives i programes vinculats a la promoció de la participació en múltiples nivells institucionals (internacional, comunitari, estatal, autonòmic i municipal), les institucions d'àmbit local són les fonts més dinàmiques i actives en el desenvolupament de polítiques i projectes participatius dirigits a la infància. Aquesta realitat és particularment palpable a Catalunya, on els municipis són els actors més dinàmics en la creació d'espais participatius per als menors (Casas *et al.* 2008; Observatori dels Drets de la Infància, 2010). La ciutat de Barcelona no és una excepció en aquesta tendència. Els Programes d'Actuació Municipal (PAM) per a la Infància i Adolescència dels períodes 2004-2007 i 2007-2010 (Ajuntament de Barcelona, 2007) posen especial èmfasi a potenciar el principi de ciutadania activa basada en el coprotagonisme i la participació dels nens i les nenes en els diversos temes que els són rellevants. Al seu torn, destaca la responsabilitat de la ciutat a l'hora de generar polítiques de proximitat que permetin la realització efectiva del conjunt de drets garantits per la Convenció. Per definir programes i estratègies que facilitin una ciutadania infantil activa, els programes municipals recullen quatre eixos fonamentals com a criteris rectors de les seves polítiques: 1) igualtat d'oportunitats per a tots els infants i adolescents, 2) pluralitat de contextos socioeducatius, 3) qualitat en els serveis orientats a la infància i 4) la participació i coresponsabilitat social dels infants. Pel que fa a la participació, el Programa 2004-2007 afirma que l'Ajuntament ha de «promoure estratègies innovadores de participació dels infants i dels adolescents en tots els districtes, així com en propostes i projectes de ciutat, com a via per fer efectius els drets dels més petits a la ciutadania» (Ajuntament de Barcelona 2007, p. 77). Aquests objectius són recollits i estesos al Programa 2007-2010, que estableix com un dels seus objectius operatius «impulsar la participació dels infants en la definició i el desplegament de serveis, equipaments i iniciatives municipals, tant de caràcter general com orientats específicament als més petits» (Ajuntament de Barcelona, 2007, p. 90).

Com és ben sabut, la ciutat de Barcelona té una llarga tradició educativa. Al llarg de tot el segle xx, fins i tot amb el parèntesi del franquisme, l'Ajuntament de Barcelona ha impulsat propostes i projectes educatius de qualitat tant d'educació formal —les escoles municipals i les escoles bressol— com en l'àmbit més ampli de l'educació en el civisme i la ciutadania, així com també l'educació al llarg de tota la vida. Iniciatives com la Ciutat Educadora i el Projecte Educatiu de Ciutat (PEC) van impulsar un nou paradigma en l'acció municipal, entenent que el conjunt d'actors involucrats en l'educació (dels ciutadans i ciutadanes en general i dels menors en particular) comprèn un nombre ampli d'individus, institucions i associacions que va més enllà de l'escola. La idea de la ciutat educadora, sorgida el 1990, és concreta l'any 1997 en l'elaboració del Projecte Educatiu de la Ciutat de Barcelona, que pretén, entre altres objectius, posar de manifest els valors i les actituds que cal construir per combatre les desigualtats i per fomentar la cohesió social dins la participació de la ciutadania.

En la línia de promoure la participació ciutadana, i més específicament la participació dels infants i adolescents, l'Ajuntament de Barcelona s'incorpora l'any 2007 a la xarxa de Ciutats Amigues de la Infància, un programa impulsat per UNICEF⁴ que busca propulsar i promoure l'aplicació de la Convenció sobre els Drets de l'Infant en les polítiques i pràctiques de les entitats locals. Amb aquest programa, UNICEF respon a la importància creixent de les entitats administratives locals com a espai de major impacte respecte als temes que afecten els nens i les nenes, en particular en el context de ràpida urbanització global, i la importància creixent de les ciutats com a enclavaments econòmics gràcies a la descentralització política i administrativa (UNICEF, 2004). El programa estableix una sèrie de requisits per atorgar l'estatus de ciutat amiga, i una sèrie de compromisos per mantenir-lo, entre els quals destaquen: 1) impulsar un marc legal que garanteixi els drets dels menors, 2) un programa i uns mecanismes transversals tant en l'organització interna com en l'avaluació de les accions orientades a la infància, 3) potenciar la participació dels menors en la presa de decisions en l'àmbit municipal, 4)

4. Barcelona va sol·licitar incorporar-s'hi l'any 2006 i va aconseguir aprovar l'avaluació i es va incorporar a la xarxa de Ciutats Amigues de la Infància l'any 2007.

elaborar informes i promoure programes de sensibilització ciutadana sobre la situació de la infància a la ciutat, i 5) donar suport a ONG que treballin en temes que hi estan relacionats. Obtenir l'estatus de Ciutat Amiga no és un estat final, sinó un marc per facilitar que les ciutats siguin cada vegada més favorables a les necessitats i demandes de la infància, i reconeixin la importància d'incorporar la veu dels més joves al debat i al desenvolupament de les polítiques públiques. En la seva avaluació sobre l'aplicació del programa de Ciutats Amigues de la Infància a Espanya, el Ministeri de Treball i Assumptes Socials reconeix que el programa «aporta elements enriquidors, des de la sensibilització i participació dels nens i nenes en la vida activa dels seus municipis, així com la implicació de tots els agents socials que treballen en l'objectiu del benestar de la infància» (Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales de España, 2006, p. 9). La ciutat de Barcelona també forma part de la Xarxa de Projectes de Participació Infantil, impulsada per l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona. Aquesta xarxa de projectes participatius, constituïda l'any 1997, busca coordinar i promoure els diversos projectes desenvolupats pels municipis que pertanyen a l'àmbit territorial de la Diputació de Barcelona. Cada ajuntament fa servir la Xarxa de Projectes per promoure i impulsar els seus projectes participatius de més importància. En el cas de la ciutat de Barcelona el projecte que hi participa és l'Audiència Pública (vegeu l'anàlisi que se'n fa a l'apartat 4.3).

Dins dels diferents marcs normatius internacionals i nacionals, programes internacionals i iniciatives pròpies, l'Ajuntament de Barcelona, juntament amb un conjunt d'entitats i organitzacions del tercer sector, han desenvolupat en els últims anys un ampli conjunt de projectes participatius orientats als menors. En els apartats següents analitzarem, en primer lloc, les característiques generals de la participació dels infants i els adolescents a la ciutat, i a continuació farem un estudi detallat d'alguns dels principals projectes.

4.2. Participació infantil i adolescent a Barcelona: l'opinió d'experts i professionals

La població infantil a Barcelona ha registrat un lleu augment en xifres absolutes, de manera que ha passat dels 212.427 menors de 18 anys l'any 2001 als 227.995 l'any 2008 (Gómez-Granel i Escapa, 2010). Aquesta xifra representa un 14% de la població total de la ciutat. Malgrat l'existència d'un conjunt ampli de projectes de caràcter participatiu promoguts des de l'Ajuntament i des d'organitzacions del tercer sector, la inclusió i la participació dels menors barcelonins en el debat i la presa de decisions respecte a temes que els afecten té diverses limitacions (Ajuntament de Barcelona, 2009b). En aquest apartat analitzarem les característiques generals de la participació infantil i adolescent a la ciutat de Barcelona i algunes de les principals fortaleses i debilitats dels projectes participatius existents, sobre la base de totes les entrevistes i els qüestionaris realitzats per a aquest informe.

Barcelona és una de les ciutats catalanes amb un nombre més gran d'experiències de participació infantil i adolescent (Observatori dels Drets de la Infància, 2010). El rol de les ciutats com a principals promotores de projectes participatius és una tendència estesa a Europa (Casas *et al.*, 2008). Els projectes que inclouen la participació infantil i adolescent a la ciutat de Barcelona sorgeixen tant de l'àmbit públic com del tercer sector. Tal i com sosté una de les especialistes entrevistades per aquest informe:

A Barcelona tenim una extensa xarxa de projectes i una filosofia política oberta a la participació del ciutadà en la presa de decisions respecte a la ciutat.

Malgrat aquesta xarxa de projectes de caràcter participatiu estesa i creixent, moltes de les persones entrevistades per aquest informe sostenen que en comparació amb altres drets establerts en la Convenció, la participació dels infants continua sent un dels drets menys desenvolupats. A tall d'exemple, una de les persones entrevistades per a aquest estudi ens diu:

L'any passat es va fer una celebració pel vintè aniversari de la Convenció i es va demostrar que, encara que hi ha dèficit d'aplicació de la Convenció en tots els àmbits, el de la participació és segurament el que menys estratègies té.

El major nombre de projectes de caràcter participatiu ha permès una diversificació progressiva tant en el disseny i l'execució dels projectes, com també en els temes tractats. Respecte al tipus de participació que promouen els projectes existents a la ciutat de Barcelona, cal dir que tendeixen a ser consultius, és a dir, sol·liciten l'opinió dels infants i adolescents sobre un tema, però els participants no tenen control sobre la definició del projecte ni l'ús que es fa de les seves aportacions. Aquest informe reflecteix clarament aquesta dinàmica: de tots els projectes analitzats, més del 65% són projectes que responen fonamentalment a la categoria de la participació consultiva. Aquests tipus de projectes tenen dos objectius centrals: el primer és educar en la *cultura de la participació*, enfortint les estratègies per a la resolució de controvèrsies basades en el respecte a la diversitat d'opinions i la construcció de consensos. En aquest sentit, els programes participatius busquen ensenyar i enfortir els mecanismes democràtics en els múltiples espais on transcorre la vida dels menors. En paraules d'un coordinador d'un d'aquests projectes consultius:

Els alumnes que participen estan aprenent els mecanismes democràtics de la ciutat i poden aplicar-los en el futur i en altres espais, aprenen participació participant.

Els resultats d'educar en una cultura de la participació són reconeguts tant pels responsables dels projectes com pels participants. Els segons destaquen, en els qüestionaris realitzats per al present informe, que ser part de projectes participatius afavoreix, en els infants i adolescents

un major reconeixement de la diversitat existent a la ciutat

així com

un millor enteniment de la funció i el funcionament de les institucions públiques.

Un segon objectiu promogut pels projectes consultius és el *desenvolupament de capacitats individuals*. En aquestes capacitats s'engloba des de la capacitat de definir una opinió pròpia i expressar-la de manera clara fins a millores en els resultats escolars. En paraules de la coordinadora d'un projecte:

A l'institut els professors valoren que gràcies a aquest projecte molts dels joves assoleixen un rendiment acadèmic millor, estan molt més motivats per participar a l'institut i per implicar-se en altres projectes.

Encara que en menor quantitat, existeixen també a la ciutat projectes de participació activa. En aquests, a més de reconèixer els objectius propis de la participació consultiva, s'hi suma la voluntat d'incloure els infants i adolescents en la gestió dels projectes, afavorint així una major assumpció de responsabilitats. Encara que la participació d'infants i adolescents en la gestió pot presentar-se en tots els estadis, els projectes analitzats tendeixen a incloure-la un cop el procés es troba en marxa. És a dir, els projectes no consultius s'emmarquen, en la seva immensa majoria, en el tipus de participació activa però no proactiva. Dels quinze projectes analitzats en aquest informe, deu poden ser definits com a projectes caracteritzats per un tipus de participació consultiva. Dels cinc restants, només un dels projectes pot ser entès, almenys parcialment, com a promotor d'un tipus de participació proactiva. Aquesta realitat és àmpliament reconeguda per les persones entrevistades. Per exemple, un dels experts entrevistats destaca que:

Les mesures per fomentar l'associacionisme, enfortir-lo, vertebrar-lo, no han estat tan cuidades com les consultes o els consells d'infància. La formació i informació per generar una opinió sí que s'han desenvolupat, però crec que les mesures reals que podrien ajudar al fet que un grup treballi millor la seva participació i que s'obri a més gent han quedat en un segon pla.

El nombre creixent de projectes participatius per a infants i adolescents mostra la importància dels avenços en el reconeixement legal del dret a participar i la seva inclusió en les polítiques públiques locals. No obstant això, la seva mera expansió en nombre i quantitat de participants no vol dir

que no existeixin algunes dificultats i mancances que són reconeguts per una àmplia majoria de les persones consultades. Podem resumir aquests problemes en tres grans grups: localització, recursos, i dinàmica. Els problemes vinculats a la *localització* tenen a veure amb la presència excessiva de l'escola com a agent canalitzador dels processos participatius. Malgrat que és en aquesta institució on la majoria d'infants i adolescents passa gran part del temps, i el lloc on és més fàcil i viable executar la major part dels projectes participatius (gràcies a la seva capacitat d'oferir estructura i un nombre de participants considerable), moltes de les persones entrevistades insisteixen en la necessitat de fer un major esforç per incorporar-hi altres entitats i actors de la ciutat (com ara les associacions veïnals, les associacions de joves, els centres d'acolliment i els esplais, entre altres). En paraules d'una d'aquestes persones entrevistades, que treballa en una entitat del tercer sector,

l'escola és el centre de la vida pública de l'infant i els projectes participatius utilitzen les facilitats que aquesta centralitat ofereix, però caldria ampliar els àmbits d'acció.

Els grans projectes participatius de la ciutat no han incorporat entitats externes al sistema educatiu. En aquest estudi, deu dels quinze projectes participatius analitzats es desenvolupen exclusivament en el marc del context escolar. És a dir, que «capten» els participants i canalitzen la informació a través de les institucions escolars.

Centrar-se principalment en les escoles pot comportar diversos inconvenients. Una de les conclusions més generalitzades en diversos estudis sobre la participació és que aquesta no ha de ser entesa com un objectiu en si, sinó com una pràctica quotidiana. En moltes ocasions l'estructura institucional de les escoles i les àmplies demandes socials que s'exerceixen sobre aquestes institucions, afavoreixen el desenvolupament d'estructures verticals en la presa de decisions i desfavoreixen dinàmiques participatives en favor d'estructures menys flexibles, contràries a processos de delegació de facultats cap als alumnes i autogestió d'aquests. Les dificultats per incloure la participació com a dinàmica interna i no només en forma de projectes puntuals és clara en els resultats de les nostres consultes. En paraules d'una de les expertes entrevistades:

Jo crec que perquè les escoles promoguin un model participatiu al nivell dels alumnes, hauríem d'estar parlant d'escoles amb una estructura clarament democràtica. Penso que bona part, per no dir una àmplia majoria de les escoles, tenen una estructura autoritària, que es nota poc perquè ho diuen amablement.

En línies similars un altre entrevistat destaca que:

Em costa creure que als centres [escolars] arribi a funcionar bé això de la participació i que tinguem una comunitat d'estudiants molt organitzada... Els centres estan pensats de forma molt poc flexible i no sabem què passaria si tinguéssim un projecte d'autogestió dels alumnes que busqui incidir en la vida quotidiana.

Sobre la base dels qüestionaris realitzats per aquest informe veiem que són poques les escoles que desenvolupen projectes i dinàmiques participatives pròpies, i quan ho fan és per resoldre temes menors, com assignar nom a una nova infraestructura o decidir la temàtica de les celebracions al llarg del cicle lectiu. A causa del tipus d'activitat escollida, aquests espais de participació interna no redunden en una major delegació de responsabilitats sobre els alumnes. Una segona dificultat que sorgeix en localitzar els projectes participatius a les escoles és l'estratificació creixent entre diversos centres. Tant els especialistes com els coordinadors entrevistats per a aquest informe, sostenen que es dona una tendència clara de repetició de les escoles que participen i es beneficien dels diversos projectes participatius. Ja sigui per una major motivació interna o una major participació a les xarxes d'informació, es detecta una «professionalització» progressiva de la participació, de manera que un grup reduït de centres domina la presència en els diversos projectes participatius.

Un segon grup de problemes que es reflecteix a les entrevistes se centra en el tipus i la disponibilitat de *recursos* en els projectes participatius. Moltes de les escoles que participen als diversos

projectes senten que els seus docents no es troben formats en les metodologies necessàries per facilitar processos participatius. Alguns dels projectes analitzats intenten suplir aquestes mancances incloent materials de formació orientats als docents. Encara que aquesta és una resposta sensible a una necessitat esmentada de manera recurrent, els resultats no són reconeguts pels docents excepte en comptades excepcions. Fins i tot en aquells projectes que ofereixen materials de capacitació i ajuda als docents, són recurrents les crítiques a la falta de capacitació per coordinar projectes de forma participativa. Una de les crítiques més recurrents en els formularis emplenats pels responsables dels centres escolars és la «manca de capacitació del professorat». Existeix una necessitat clara de generar una política activa de capacitació per als mestres respecte a metodologies pedagògiques participatives, que permeti fer un ús millor dels recursos oferts pels diferents projectes, al mateix temps que s'afavoreix que les escoles esdevinguin més democràtiques. A la falta de capacitació cal afegir-hi la falta de disponibilitat horària en moltes escoles, ja que els projectes participatius se sumen a un horari ja de per si carregat d'activitats i expectatives. Com explica un dels entrevistats responsables d'un projecte consultiu puntual:

tenim la percepció que si no es planifica una mica més, les escoles reben la pressió però no reben els beneficis; de vegades menys és més.

En una línia similar, una responsable d'un dels pocs projectes de participació activa a la ciutat comenta que:

hi ha una certa saturació de propostes que van als centres.

La participació implica necessàriament accés i distribució d'informació, elaboració d'arguments, debat d'idees i construcció de consensos. Totes aquestes activitats requereixen espais adequats i consumeixen temps. La disponibilitat d'aquests recursos es presenta com a factor clau per a la implantació reeixida dels processos participatius.

Finalment, un tercer conjunt de problemes que sorgeixen en les entrevistes realitzades se centren en la *dinàmica* dels projectes participatius. En general, els projectes analitzats són activitats puntuals, no sostingudes en el temps i sense una articulació clara amb els continguts de les classes. Això genera dues dinàmiques negatives. La primera és que els projectes tendeixen a ser entesos com «bolets», sense una articulació clara amb altres projectes participatius o els temes tractats a classe. Això fa que es desaprofitin les sinergies potencials entre les diferents experiències. En paraules d'una de les entrevistades:

Els consells de no sé què, els parlaments de no sé què, les audiències de no sé què..., tindríem un munt d'aparells en què no sabem ben bé quin és el paper de l'infant i de l'adolescent; potser tants consells i tants processos no ens fan falta.

Les persones entrevistades mencionen de manera recurrent que els projectes participatius existents a la ciutat «no parlen entre si», cosa que demostra la necessitat que els coordinadors de projectes participatius tinguin un major coneixement dels objectius, les estratègies i els requeriments de temps dels diversos projectes en els quals els centres escolars participen. Un dels resultats més sorprenents, en revisar els continguts de les entrevistes, és que hi ha un desconeixement considerable de l'extensa oferta de propostes que arriben a les escoles, incloent-hi programes que comparteixen tant els objectius com les metodologies de treball. Aquest desconeixement afavoreix l'encavalcament d'objectius i activitats amb el conseqüent mal ús del temps i els recursos.

Un segon problema reconegut per les persones entrevistades respecte a la dinàmica dels projectes participatius a la ciutat és que parlen als participants en llenguatges o amb eines poc atractius. Això és, segons els entrevistats, particularment cert en el cas dels adolescents. La majoria dels programes participatius s'excedeixen en l'ús de caricatures i un llenguatge molt infantil per atreure el públic jove. Alhora, no s'utilitzen els múltiples beneficis de les xarxes socials digitals, amb les quals els adolescents, i en molts casos els nens i les nenes, se senten més còmodes i identificats. Tal com reconeix la coordinadora d'un projecte consultiu:

Potser hauríem d'identificar plataformes virtuals o xarxes socials on els joves sentin que realment s'estan comunicant, aquí és on realment pots tenir accés al que ells pensen.

En línies similars un altre entrevistat sosté que:

Els joves avui dia es relacionen per Internet, no van al casal ni a una associació o un centre cívic. El que volen ho busquen a la xarxa, aquest és el futur, ens agradi o no.

Un tercer i últim punt a destacar respecte a la dinàmica dels programes existents, és que tendeixen a premiar i afavorir l'associació dels menors en funció que facin alguna cosa o generin algun tipus de servei. Part dels esforços haurien de centrar-se a afavorir la creació d'espais d'infants i joves autogestionats. Estimular la formació de microprojectes gestionats pels menors és una carència àmpliament observada pels experts entrevistats i la literatura internacional, no obstant això té escàs reconeixement en els projectes analitzats per aquest informe. En paraules d'una de les expertes consultades:

Crec que una de les coses que no s'estan fent bé és que no és dóna prou suport a l'organització democràtica de les associacions. És dóna suport al fet que facin un projecte, és dóna suport al fet que gestionin un servei i després no es dóna suport al fet que simplement s'organitzin quan la tasca d'organització ja és una tasca complicada. Els mecanismes d'aprofundiment democràtic en les organitzacions no estan prou acompanyats per les administracions.

La mera existència d'estructures participatives hauria de ser més estimulada per generar processos proactius en què els projectes sorgeixin dels i per als infants i joves.

4.3. Anàlisi dels projectes

En aquest apartat es presenten els diferents projectes participatius inclosos en aquest informe. Per estructurar la informació de manera clara els projectes es divideixen en tres grups. El primer és el grup dels projectes amb continuïtat temporal coordinats per organismes públics. El segon grup inclou aquells projectes continus en el temps coordinats per organitzacions del tercer sector. Finalment, el tercer grup de projectes acull les diferents consultes o activitats participatives puntuals. Al final de cada projecte s'hi inclou una taula que resumeix les principals fortaleces (color blau) i àrees de millora (color vermell).

La taula 3 enumera els diferents projectes analitzats.

Taula 3. Llistat de projectes analitzats

Tipus de projecte	Nom
Públic continu	Consell Escolar
	Agenda 21 Escolar
	Camí Escolar, Espai Amic
	Audiència Pública
	Pregó de la Laia
	Fer de Ciutadans i Ciutadanes
	.JIP (Punt Jove, informa't i participa)
	Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges
	Centre de Recursos per a les Associacions Juvenils (CRAJ)
Tercer sector continu	Diputats per un Dia
	I Tu, Què Opines?
	Ciutadania Compromesa
Projecte puntual	Pla Municipal per a la Interculturalitat
	Temps de Barri
	Procés Participatiu Projecte Diagonal

A) Projectes del sector públic amb continuïtat temporal

Nom del projecte: Consell Escolar de Centre

Àmbit d'execució: centres d'educació pública i concertada de cicle secundari.

Nombre de participants: 399 representants dels alumnes en els consells.

Tipus de participació: participació activa.

Objectius: incloure els diferents membres de la comunitat educativa en la gestió dels centres escolars. Promoure pràctiques democràtiques en la gestió dels centres escolars.

Descripció del projecte

Els consells escolars són òrgans col·legiats de gestió i govern dels centres escolars, que inclouen diferents actors de la comunitat educativa. La seva composició inclou el/la director/a del centre, el/la cap d'estudis, un/a representant de l'Ajuntament i representants del professorat, dels i les estudiants, del personal administratiu i de serveis i dels pares i mares. La seva existència, funcions i composició estan determinats per la llei, cosa que els converteix en un dels pocs espais participatius legalment exigits en què els adolescents tenen un lloc assegurat (Llei Orgànica 2/2006, capítol tercer, secció 1; Decret 110/1997 i Decret 317/2004). Les funcions principals dels consells són: analitzar i valorar el funcionament general del centre, aprovar i avaluar la programació general anual, participar en la selecció de la direcció, promoure mesures i iniciatives vinculades a la convivència en el centre i l'ús de les instal·lacions i elaborar propostes i informes sobre el funcionament del centre. Més enllà de les normatives generals, cada consell desenvolupa un reglament intern propi per organitzar el seu funcionament. Cada Consell Escolar ha de reunir-se com a mínim trimestralment.

Els representants dels diferents sectors membres del consell són escollits a través d'una votació per un mandat de quatre anys. La representació dels alumnes (que consisteix com a mínim en dos membres) té dret a veu i vot. Qualsevol estudiant del centre té dret a vot. Abans de l'elecció, els candidats realitzen una breu campanya en què presenten les seves propostes. Segons l'avaluació de l'última elecció, realitzada l'any 2008 (Consell Escolar Municipal de Barcelona, 2009a; Consell Escolar Municipal de Barcelona, 2009b), a cada plaça de conseller disponible per als estudiants, s'hi van presentar, com a terme mitjà, gairebé dos candidats, fent així les places més competitives. Les taxes de participació dels estudiants dels centres de cicle secundari en les eleccions ronden el 55%, i són més altes en els centres públics que en els concertats (59% i 50% respectivament⁵). A més de decidir sobre els temes generals de l'administració del centre, els estudiants tenen la potestat de presentar propostes pròpies, en particular les queixes o els comentaris dels seus companys. Per recollir aquestes demandes, els representants en el Consell solen mantenir un contacte fluid amb els delegats de cada classe. Exemples de les propostes que sorgeixen dels representants dels alumnes inclouen modificacions en l'organització del calendari del centre, propostes d'organitzar i/o participar en esdeveniments culturals i millores en les instal·lacions. Tant el Consell Escolar Municipal de Barcelona, com el Consell de la Joventut i l'Àrea de Joventut de l'Ajuntament de Barcelona —que és qui gestiona els punts Punt Jove, informa't i participa (.JIP)—, ofereixen sessions i material formatiu tant per incentivar la participació en les eleccions com per capacitar els delegats i les delegades.

Fortaleses

Un dels principals aspectes positius dels consells escolars és la seva implantació universal i el reconeixement legal de la necessitat d'incloure els estudiants en la presa de decisió dels centres escolars. Això el converteix en un projecte sostenible en el temps i amb regles clares. L'escola és la institució pública per excel·lència en la vida dels infants i adolescents. El fet d'incloure activament els estudiants en les decisions més importants que els afecten és una oportunitat que ha de ser valorada i que remarca la importància de tirar endavant processos participatius respecte a temes directament vinculats amb la vida dels infants i adolescents. Destaquem, també, la metodologia de campanyes i eleccions per triar els i les representants dels i les estudiants. Aquesta pràctica és un bon exemple de com una experiència participativa educa en principis fonamentals de la democràcia, al mateix temps que atorga claredat respecte a com s'escullen els i les representants sense una intervenció directa de persones adultes. Finalment, un altre aspecte positiu a destacar és la diversitat d'actors que es reu-

5. Les dades referents a les eleccions a les escoles concertades només inclouen els centres escolars de cicle secundari, i no els centres que fan els cicles primaris i secundaris.

neixen en el consell, cosa que el converteix en un espai propici per al reconeixement de les capacitats dels menors a l'hora de decidir i que permet establir relacions més fluides entre els diversos actors vinculats a les activitats pròpies d'un centre escolar.

Àrees de millora

Els consells escolars varien molt d'un centre a un altre, però en general pateixen una formalitat excessiva, i es converteixen moltes vegades en espais d'homologació de propostes ja estructurades sense més debat. Així ho suggereixen algunes de les entrevistes realitzades per a aquest informe:

Coneixem casos molt diferents, des d'experiències en les quals l'estudiant és allà com una cosa merament simbòlica i que a més provoca que deixin de participar... Hi ha una mica de tot però en general la veritat és que hi ha bastants casos en els quals la participació es queda en una cosa purament informativa.

En molts casos, no existeix un ordre del dia que inclogui obligatòriament un espai perquè els estudiants plantegin les seves propostes o inquietuds, o es relega la seva participació cap al final de les reunions, quan ja no hi ha temps o forces per prestar-los l'atenció necessària. Així mateix, moltes vegades els horaris de reunió no tenen en consideració les particularitats dels horaris dels menors. Una altra debilitat important és la relativa baixa participació dels estudiants en les eleccions per a delegats, tot i que el Consell Escolar és un dels pocs espais on els menors tenen una representació estable, i amb dret a vot, en la presa de decisions. Probablement existeix una falta de comprensió entre els alumnes sobre la importància dels consells i el rol que hi tenen els alumnes. En paraules d'una de les especialistes en participació entrevistades:

Els Consells Escolars són com un òrgan que podria dotar-se de millors facilitats per fer servir la veu dels joves, i que podria facilitar millor l'aprenentatge que fan, els joves que hi estan representats, de la participació. I que hauria de tenir cadenes molt lògiques després amb els delegats, amb els consells de delegats o amb els altres representants del centre. I que no té, normalment els alumnes que estan al Consell Escolar desconeixen quin paper hi tenen, desconeixen quina la seva carta de drets i de deures, desconeixen les coresponsalies que poden fer amb els seus companys de centre i acaben sent espais molt tecnòcrates, molt modernitzats i que és molt difícil que estiguin a l'abast de la participació d'un infant o adolescent.

Per a solucionar alguns d'aquests problemes caldria donar més visibilitat als delegats en la vida quotidiana dels centres. Una bona forma de fer això seria incloure en les activitats del centre escolar una devolució de les decisions del Consell, en què els representants dels alumnes hi participin de manera activa. Respecte al funcionament intern dels consells, seria important promoure la participació dels representants dels estudiants en tots els punts de l'agenda. Aquesta és una manca particularment visible en les discussions sobre temes complexos, com els pressupostos del centre. Per aconseguir-ho és necessari utilitzar un llenguatge i unes explicacions d'acord amb les capacitats dels representants i proveir la informació sobre els temes a tractar amb prou anticipació perquè puguin plantejar els seus dubtes abans de la votació. Finalment, resulta de difícil comprensió la limitació legal, en els consells escolars d'educació primària, de la presència de representació amb dret a vot dels estudiants. Tal com explica una de les responsables del Consell Escolar Municipal, la participació dels alumnes de primària es merament pedagògica i no inclou poder de decisió:

A primària la llei permet que els alumnes estiguin representats sense veu i sense vot. Ho permet com a labor pedagògica..., la seva participació s'entén no com a membres sinó perquè aprenquin.

Encara que és cert que l'edat pot resultar un desafiament per a la participació en la presa de decisions, cal reconèixer la capacitat dels nens i les nenes d'expressar la seva opinió i articular les seves demandes, i el dret a ser escoltats en una de les institucions on passen la major part del temps.

Taula 4. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Consell Escolar de Centres

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Incorporació al marc legal	Participació legalment reconeguda i establerta
	Referència als drets del menor	Baixa referència a la Convenció i altres drets
	Representativitat dels participants	Alta representativitat a través d'eleccions obertes
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per incorporar grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Alta claredat en les regles per a la participació i elecció de representants
	Presa de decisions	Vot equitatiu però presència desproporcionada de vots per als adults
	Accés a la informació	Cal assegurar que els materials sobre els quals es discuteix i es decideix siguin accessibles a les capacitats dels alumnes
Rol	Adaptació a les capacitats	Estructura formal i llunyana a les capacitats dels alumnes
	Rellevància del tema	Combinació de temes rellevants i no rellevants
	Disponibilitat horària	Conflictes amb els horaris i la durada de les reunions
Resultats	Tangibilitat	Decisions vinculades a la vida quotidiana dels participants però poc coneixement de les seves funcions
	Devolució	S'haurien de formalitzar mecanismes per explicar les decisions del Consell Escolar a l'alumnat
	Avaluació	No hi ha avaluació obligatòria
	Continuïtat temporal	Projecte de llarga durada i amb projecció de futur
	Incorporació d'agents de l'entorn	Alta incorporació de múltiples actors del sistema educatiu

Nom del projecte: Agenda 21 Escolar

Àmbit d'execució: centres d'educació del cicle infantil, primària i secundària obligatòria i post-obligatòria. Cicles formatius. Escoles d'adults.

Nombre de participants: 283 centres escolars el curs 2010-2011.

Coordinació: Secretaria Agenda 21 del Departament de Medi Ambient, Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació activa.

Objectius: estendre els conceptes de sostenibilitat. Afavorir la revisió de la gestió ambiental dels centres educatius. Promocionar la participació dels centres en la millora del seu entorn.

Descripció del projecte

L'Agenda 21 Escolar és un programa que busca incorporar en els centres educatius projectes de millora i sostenibilitat ambiental. És part d'un pla global sorgit el 1992, amb l'objectiu de generar models de desenvolupament sostenible basats en la lògica de «pensar globalment i actuar localment». Tots els centres educatius de la ciutat són convidats cada any a desenvolupar el seu propi projecte sobre la base de tres criteris fonamentals: 1) que el procés de presa de decisions, l'engegada i l'avaluació siguin participatius, 2) que el projecte impliqui una revisió dels plantejaments i les pràctiques educatives, i 3) que hi hagi el compromís de generar accions de millora de la sostenibilitat ambiental del centre. L'objectiu fonamental és que cada centre participant generi la seva pròpia Agenda 21 Escolar sobre la base de cinc fases, encara que no són estrictes ni excloents, sinó un objectiu per desenvolupar al llarg del projecte. La primera és la *motivació*, en la qual, els promotors interns del projecte busquen sensibilitzar el màxim nombre de membres de la comunitat educativa sobre la importància d'incorporar millores ambientals a l'escola o l'institut. En aquesta fase es defineix qui participarà en l'equip coordinador, és a dir, el conjunt de docents i alumnes responsables de dinamitzar el projecte i s'assegura que es garantirà la coherència entre objectius i accions. Encara que el programa remarca la importància que les escoles incloguin en l'equip dinamitzador estudiants —i ofereix incentius—, aquest requisit no és obligatori i s'aconsegueix en un 25% dels centres participants. La segona fase consisteix a *reflexionar* sobre la filosofia ambiental del centre, per intentar generar acords que quedin reflectits en el projecte educatiu del centre. En aquesta fase es busca incorporar la sostenibilitat ambiental com un principi transversal, aplicable a totes les activitats que es fan en el centre educatiu, i assegurar la coherència entre els principis promoguts i les pràctiques quotidianes. La tercera fase és el *diagnòstic* dels problemes ambientals sobre els quals l'escola pot actuar, en què s'intenta identificar problemes concrets i que puguin ser resolts dins de l'àmbit i les responsabilitats de les escoles. En aquesta tercera fase es busca realitzar una *ecoauditoria* que permeti definir i localitzar els diferents problemes existents a l'escola. La

quarta fase consisteix a dissenyar un pla d'acció que prioritzi els problemes més urgents. Encara que existeix una àmplia gamma de projectes en els diferents centres participants, les activitats més esteses consisteixen a millorar l'ús dels materials i recursos i reduir els residus produïts a l'escola, a estalviar energia i fer servir espais comuns per crear-hi un hort. A aquests grans projectes se sumen també accions puntuals, com instal·lar menjadors per a aus o participar en trobades entre escoles, visites guiades i conferències vinculades a problemàtiques ambientals. Tot i que un dels objectius de l'Agenda 21 Escolar és generar millores ambientals a les escoles, els objectius centrals del projecte van més enllà. En paraules de les seves promotores:

Nosaltres intentem treballar amb les escoles en aquesta idea de l'educació ambiental com una educació política, paraula que moltes vegades els espanta. Busquem formar no tan sols ciutadans per a demà, sinó nens i joves per a avui, que també en la mesura del que els toca han de ser responsables, han de ser autònoms, han de fer-se càrrec d'accions molt petites i molt a la seva mida.

Al final de cada curs es du a terme una avaluació i una reflexió sobre l'experiència, a partir de la qual s'escriu una memòria que s'envia als responsables del projecte. Encara que no cal cobrir totes les fases des del principi, l'objectiu del projecte és que cada centre escolar participant cobreixi totes les fases dins d'un termini raonable. Per a cada fase, els coordinadors del projecte ofereixen materials didàctics i exercicis pràctics per incentivar dinàmiques participatives en la presa de decisions i incorporar continguts sobre sostenibilitat a les classes. Entre aquests materials cal destacar el manual *Delibera a les aules: delibera per participar millor*, que ofereix diferents exercicis centrats en el debat d'idees i la presa de decisions amb caràcter assembleari. Durant tot el procés, la secretaria del projecte ofereix formació i assistència tècnica, tant de manera personal com telemàtica. Al final de cada curs escolar els diferents centres participants són convidats a una jornada d'intercanvi d'experiències. L'Agenda 21 Escolar és un dels projectes participatius de més durada i èxit a la ciutat, amb deu anys d'experiència i més de tres-cents cinquanta-dos centres participants.

Fortaleses

L'Agenda 21 Escolar és un projecte únic per la seva capacitat d'incloure i mantenir en el temps gran quantitat de centres de tota la ciutat i generar resultats tangibles. La primera característica el diferencia dels projectes «bolet», perquè genera dinàmiques participatives que s'estenen més enllà del pla d'acció puntual, genera projectes de llarga durada i afavoreix el desenvolupament d'escoles més democràtiques i participatives. La segona característica —generar un resultat tangible— és àmpliament valorada per les escoles i motor de l'alta taxa de permanència dels participants. En paraules de la coordinadora:

Fa vint anys totes les escoles demanaven ciment al pati perquè els nens fessin esport. Avui les mateixes escoles, a partir del treball que hem fet nosaltres, ens demanen que descimentin el pati: volen terra, sorra i aigua per als projectes.

Cal destacar que l'Agenda 21 Escolar promou i premia aquelles escoles que incentiven i inclouen els alumnes en els equips de coordinació, cosa que afavoreix que s'apropiïn del projecte. Tal com ho explica la coordinadora,

des del primer dia els preguntem quants alumnes s'hi impliquen, fins i tot en les instruccions sobre avaluació expliquem que la participació dels alumnes en la comissió coordinadora és important per decidir si rebran més o menys ajudes econòmiques [...]. El que nosaltres intentem és provocar la inclusió dels alumnes en la responsabilitat del projecte.

Al seu torn, és l'únic projecte participatiu dels analitzats en aquest informe en què cada centre participant genera una avaluació i memòria, que són arxivades per la secretaria tècnica i generen una important base de dades oberta al públic.

Àrees de millora

L'Agenda 21 Escolar té una secretaria tècnica activa, amb un lideratge fort, amb protocols d'actuació i orientació clars per solucionar problemes i proveir de capacitació les escoles participants. Un dels problemes potencials del projecte és la seva dependència del fort lideratge i del compromís de les coordinadores actuals. En segon lloc, encara que el programa del projecte és complet i coherent, a la pràctica veiem diferents graus de compromís en la participació a les escoles. Només el 25% dels centres participants aconseguix incloure la participació dels alumnes i membres no docents de la comunitat educativa en les múltiples fases del projecte, incloses la coordinació i la presa de decisions. Un 10% és incapaç de generar pràctiques participatives que vagin més enllà de la consulta. Aquest problema augmenta en els centres d'educació secundària. Finalment, considerem positiu que es promogui la participació dels alumnes en la coordinació del projecte, però no hi ha claredat en com aquest rol s'adapta a les seves capacitats.

Taula 5. Elements claus de la participació d'infants i adolescents al projecte Agenda 21 Escolar

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Referència a la Convenció i altres drets, inclosos els media biontals
	Representativitat dels participants	No hi ha claredat en com s'escullen els alumnes membres de l'equip assessor
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Programa obert a la participació de tots els alumnes
	Presa de decisions	Baixa transparència en el funcionament de l'equip assessor, tot i que inclou principis assemblearis
	Accés a la informació	Materials orientats a infants i joves i de fàcil accés
Rol	Adaptació a les capacitats	Alta adaptació a les capacitats dels participants amb varietat de projectes segons les edats
	Rellevància del tema	Llibertat d'elecció de les activitats i inclusió del projecte en el programa educatiu del centre
	Disponibilitat horària	Alta flexibilitat
Resultats	Tangibilitat	Projectes amb resultats tangibles
	Devolució	No hi ha un requisit explícit de devolució de resultats als participants
	Avaluació	Hi ha una avaluació i presentació de resultats als coordinadors
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps i alta taxa de permanència dels participants
	Incorporació d'agents de l'entorn	No existeix un incentiu explícit per incorporar els agents del territori

Nom del projecte: Camí Escolar, Espai Amic

Àmbit d'execució: centres d'educació cicle infantil i primària.

Nombre de participants: 77 centres educatius de la ciutat.

Coordinació: Institut Municipal d'Educació (IMEB) - Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: recuperar l'espai públic com a lloc segur per als infants. Brindar major autonomia als menors. Incorporar diferents actors del territori com a coresponsables de l'educació a la ciutat.

Descripció del projecte

Els Camins Escolars són projectes que busquen recuperar l'espai urbà per als infants. Especialment intenten incloure diferents actors (docents, famílies, veïnat, botiguers/es, etc.) en la responsabilitat de construir espais públics segurs per als infants, que els permetin tenir un grau més alt d'autonomia en els desplaçaments entre la llar i l'escola. En paraules dels seus responsables,

el Camí Escolar Espai Amic és un projecte educatiu, transversal i participatiu mitjançant el qual es construeix un itinerari «protegit» i un conjunt d'accions pedagògiques i comunitàries que persegueixen transformar l'entorn en un barri amic [... i...] prioritzen la qualitat de vida de les persones i el respecte a l'entorn ambiental i social.

Aquest projecte s'emmarca dins de la filosofia de ciutat de Francesco Tonucci, que reconeix el dret dels menors a tenir autonomia, sentir-se segurs i gaudir dels espais públics de la ciutat. A Barcelona, els primers camins escolars es van crear durant el curs 1999-2000. El curs 2007-2008 s'endega una nova etapa en què la responsabilitat d'impulsar un Camí Escolar recau en els districtes, l'Àrea de Prevenció, Seguretat i Mobilitat de la Guardia Urbana i la Regidoria d'Educació (IMEB). A cada pro-

jecte hi participen també les botigues amigues, les associacions de veïns i veïnes i altres entitats. En l'actualitat, setanta-set escoles participen en el projecte en vuit districtes diferents de la ciutat (Ciutat Vella, l'Eixample, Les Corts, Sants-Montjuïc, Sarrià - Sant Gervasi, Gràcia, Nou Barris i Sant Martí). La iniciativa de desenvolupar un *camí escolar* sorgeix generalment del districte o a partir d'una proposta de les escoles. Tot projecte de camí escolar inclou tres fases. La primera és establir un *diagnòstic* de la situació de l'escola i el barri. Aquest és el primer pas en l'estratègia participativa, ja que cada nen o nena, i la seva família, completen una enquesta on descriuen els seus itineraris per anar a escola, els mitjans de transport utilitzats, el grau d'autonomia dels infants, els problemes a que s'enfronten en fer aquests desplaçaments, etc. En aquesta fase es defineix també la comissió del projecte, que inclou representants del districte, de l'IMEB, la Guàrdia Urbana, l'escola i les associacions de mares i pares (AMPA). Aquesta comissió defineix, en la segona fase, el *pla d'acció* específic per a cada centre sobre la base de l'anàlisi de les dades aportades durant el diagnòstic pels diferents participants. El pla d'acció inclou generalment millores en la senyalització i l'ordenació del trànsit; modificacions urbanístiques i comunicació, difusió i proposta d'adhesió al projecte per a actors externs a l'escola, especialment veïns i veïnes i comerciants. Finalment, es dissenyen *accions pedagògiques*, tant per als docents com per als alumnes, per intentar incloure el pla dins del currículum escolar. Exemples d'aquestes accions pedagògiques són la incorporació de la geografia i l'arquitectura del camí per a l'ensenyament de matemàtiques, classes de civisme respecte a l'ús de l'espai urbà o generació de jornades de treball sobre temes vinculats amb la mobilitat a la ciutat, entre d'altres.

Fortaleses

Un dels aspectes positius i innovadors del projecte de Camí Escolar és la incorporació d'actors externs a les escoles en els projectes. La incorporació d'institucions públiques no vinculades directament a l'educació, com ara la Guàrdia Urbana, i altres actors dels barris, com ara els veïns i veïnes i els comerciants, ofereix al projecte aportacions innovadores i reforça la idea que per educar un infant «cal tota una tribu». Un segon aspecte a destacar és que en aquest projecte els nens i les nenes participen en la identificació i la solució de problemes en àrees en què les seves opinions no solen tenir-se en compte; com per exemple la planificació i senyalització del trànsit o la disponibilitat de mobiliari urbà. Un tercer aspecte positiu és que el projecte ofereix beneficis concrets, que s'inclou la seva incorporació als programes d'estudi, que es dona un major contacte amb estudiants d'altres escoles del barri i que es millora l'entorn. Finalment, considerem important que la filosofia del programa destaquï el dret dels menors a participar en els espais públics del seu barri i gaudir-ne, promovent així la idea que la ciutat ha de ser amiga de la infància.

Àrees de millora

La principal debilitat del projecte respecte a la participació és que no intenta incorporar en tots els casos els nens i nenes en la comissió del projecte. Considerem que aquest seria un canvi interessant per tal d'incloure la veu dels menors més enllà de la consulta pròpia de les primeres fases. El fet d'incloure els nens i nenes en la presa de decisions ajudaria a incorporar les experiències dels participants directament, fet que afavoriria el flux d'informació i facilitaria el reconeixement de possibles millores. El fet que en algunes de les escoles sí que s'incorpori els menors en les comissions (com a les escoles Projecte o Pràctiques II) mostra que aquest objectiu és viable. És cert que, com afirmen els tècnics responsables del projecte,

perquè la participació d'un infant sigui efectiva és necessari que els adults que l'envolten la hi reconeguin i promoguin [...] per això cal invertir molt en la generació de contextos participatius dels adults.

El fet de reconèixer la importància i assegurar la participació activa dels adults no ha de ser un objectiu contraposat a la incorporació dels nens i nenes a les esferes de presa de decisions. Al contrari, la incorporació dels menors permetrà que els adults reconeguin el valor de les seves aportacions i afavorirà el desenvolupament de nous espais participatius. Finalment, cal destacar la necessitat de millorar l'avaluació de la consecució dels objectius del projecte. Aquesta necessitat és reconeguda pels coordinadors, que planegen realitzar avaluacions d'impacte en el futur.

Taula 6. Elements clau de participació d'infants i adolescents al projecte Camí Escolar, Espai Amic

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Reconeixement del dret dels menors a gaudir de la ciutat amb seguretat i autonomia
	Representativitat dels participants	No hi ha obligació d'incorporar representants dels estudiants en la coordinació
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tots els estudiants són convidats a participar-hi
	Presa de decisions	No hi ha un reglament clar respecte al funcionament de la comissió
	Accés a la informació	Pocs materials vinculats al projecte són oferts als estudiants
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Rellevància del tema	Projecte orientat a una necessitat concreta dels infants
	Disponibilitat horària	Projecte vinculat a les necessitats horàries dels infants
Resultats	Tangibilitat	Visibilitat en modificacions urbanes i augment de nens i nenes que van caminant a l'escola
	Devolució	No és sistemàtica ni obligatòria
	Avaluació	Avaluació específica i global. Es preveu millorar-la
	Continuïtat temporal	S'espera continuïtat temporal i expansió del nombre de centres involucrats
	Incorporació d'agents de l'entorn	Alta incorporació de múltiples actors del sistema educatiu

Nom del projecte: Audiència Pública de Nois i Noies

Àmbit d'execució: Sisè curs de primària, ESO i centres d'educació especial.

Nombre de participants: de 1.200 a 1.400 participants de 32 centres escolars l'any 2009.

Coordinació: Institut Municipal d'Educació (IMEB) - Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: ensenyar els mecanismes de participació a la ciutat, en particular la petició a l'alcalde. Avançar en la democràcia participativa a la ciutat.

Descripció del projecte

El projecte d'Audiència Pública ha arribat a la seva setzena edició i ha recollit els acords d'un ampli conjunt de debats i activitats realitzats en aules i centres escolars de tota la ciutat. L'Audiència és el projecte participatiu de major durada i tradició a Barcelona que uneix espais lúdics, debats a múltiples nivells, posada en comú de resultats i presentació dels mateixos a les autoritats de l'Ajuntament de Barcelona, amb la resposta corresponent de l'alcalde. En paraules dels seus coordinadors:

L'audiència pública als nois i noies de la ciutat se serveix d'un mecanisme de participació ja establert per configurar un espai de diàleg i participació dels joves escolars com a ciutadans de ple dret.

Al llarg d'aquests setze anys s'hi ha inclòs un conjunt ampli de temes vinculats a les diverses realitats i problemàtiques de la ciutat per tal que els infants pugin pensar, intercanviar idees, imaginar i buscar solucions raonades i raonables i, finalment, emetre les seves opinions i demandes. Exemples dels temes tractats en les Audiències Públiques són: el canvi climàtic, la interculturalitat a la ciutat, l'ús dels mitjans de comunicació i la millora del paisatge urbà. En els debats de l'Audiència es reuneixen nois i noies d'entre 11 i 18 anys que representen més de trenta centres escolars de la ciutat per any; sumen entre mil i mil cinc-cents participants. Cada any l'IMEB proposa un tema de debat i ofereix als centres materials didàctics que en facilitin la incorporació a l'aula. Aquests materials ofereixen informació sobre la temàtica que es tractarà, així com també estratègies i activitats que ensenyin els mecanismes bàsics de participació. Els resultats d'aquests debats es recopilen al llarg de l'any, fins que un conjunt de delegats redacta un document final. L'elaboració del document es fa en una jornada específica de caràcter voluntari, en què els infants consensuen propostes sobre la base dels debats i les activitats desenvolupats al llarg de l'any. Els adults són els responsables de dinamitzar el treball i editar la versió final. Es fa una petició formal d'Audiència al Registre Municipal, amb la presentació de les instàncies corresponents i, finalment, el document és presentat en una cerimònia formal al consistori municipal, que després presenta la seva resposta formal. Alguns exemples de propostes presentades al consistori municipal inclouen la utilització de bombetes de baix consum en la il·luminació dels carrers i edificis municipals, la sol·licitud d'espais gestionats pels nens i adolescents en els mit-

jans de comunicació de la ciutat o la generació de mecanismes que assegurin la no discriminació de col·lectius migrants en els centres educatius. A causa de la seva llarga trajectòria i dimensió, aquesta experiència forma part de la xarxa de programes participatius de l'Àrea d'Educació de la Diputació de Barcelona. Es realitzen contactes i intercanvis amb projectes similars en altres ciutats com Donosti, Madrid i Sabadell.

Fortaleses

L'Audiència Pública és un projecte de llarga trajectòria amb un mecanisme assentat en el temps, que disposa de personal capacitat dedicat al seu correcte funcionament i un alt nombre de participants. Com altres projectes participatius, la seva prioritat és ensenyar a participar, reconeixent la participació com un dret dels menors. Tal com sosté un dels seus responsables,

els alumnes que participen en l'Audiència estan aprenent participació a través de la participació. Estan coneixent mecanismes de participació a la ciutat que poden utilitzar en qualsevol altre moment i estan aprenent a participar en el propi centre a través del debat i de la representació i delegació [...] en l'Audiència Pública s'estan aprenent els mecanismes bàsics de la democràcia representativa.

És un projecte que dóna visibilitat als nens i les nenes davant les autoritats de la ciutat, i té la fortaleza d'exigir a aquests que responguin de manera formal als qüestionaments, les demandes i les propostes que sorgeixen del debat. Una altra fortaleza és que reuneix infants i adolescents de tota la ciutat, cosa que afavoreix el reconeixement de la seva heterogeneïtat, i la recerca d'acords a partir de posicions diverses. Finalment, cal destacar que en el curs 2010-2011 s'ha creat una plataforma virtual on els participants poden construir comunitats d'aprenentatge, intercanviar idees i propostes, i accedir a activitats planificades, notícies i materials didàctics.

Àrees de millora

Un punt feble és la falta de participació dels mateixos infants i adolescents en la definició del tema que es treballarà. És cert que en la fase d'avaluació anual del projecte es permet fer propostes per a futures edicions, però no hi ha una implicació activa dels nois i noies en l'elecció del tema. Un altre aspecte que seria millorable fa referència a la necessitat de fer un millor seguiment dels resultats. És positiu que les autoritats hagin de donar resposta a les propostes i demandes sorgides dels debats, però fóra bo que es fes algun tipus de seguiment i devolució sobre els avanços posteriors a la primera devolució. Els coordinadors reconeixen aquesta dificultat ja que el contacte es fa a través del professorat i no directament amb els nens i les nenes participants. La nova plataforma virtual pot ser una eina important per superar aquesta dificultat.

Taula 7. Elements clau de la participació infantil i adolescent al projecte Audiència Pública de Nois i Noies

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor i mecanismes de participació formal a la ciutat
	Representativitat dels participants	S'hi incorpora tots els estudiants del curs
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tots els estudiants estan convidats a participar-hi
	Presa de decisions	Cal millorar la participació dels nois i noies en l'elecció del tema
	Accés a la informació	Gran quantitat de materials i activitats
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Rellevància del tema	Temàtiques rellevants, però cal incorporar els participants en la tria de la temàtica
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat dins de l'horari lectiu
Resultats	Tangibilitat	El document final i l'audiència recullen els resultats de l'experiència
	Devolució	El consistori ha de respondre a les propostes però no es fa seguiment de la seva aplicació
	Avaluació	Avaluació consultiva
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	No existeix un incentiu explícit per incorporar agents externs a les escoles participants

Nom del projecte: Pregó de la Laia, La Veu dels Infants

Àmbit d'execució: centres d'educació del cicle de primària.

Nombre de participants: 350 nens i nenes de dotze centres l'any 2009.

Coordinació: Institut Municipal d'Educació (IMEB) i Direcció de Drets Civils – Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: celebració de la festa d'hivern de la ciutat. Incorporar els menors a la festa i desenvolupar els primers processos participatius i els sentiments de pertinença a la comunitat.

Descripció del projecte

El projecte del Pregó de la Laia intenta introduir els més petits en les dinàmiques participatives. Amb l'objectiu de generar un pregó de manera col·laborativa i consensuada, diverses escoles de la ciutat són convidades a participar-hi. En general els cursos participants en aquest projecte són els de tercer, quart i cinquè de primària; hi participen més de 350 nens i nenes de dotze centres educatius de la ciutat cada any. El projecte ja té sis anys d'existència, però des de fa tres anys té un nou format que posa més èmfasi en la construcció col·laborativa del pregó. El projecte inclou diverses activitats, entre elles jornades de formació dels mestres, activitats a les escoles i finalment, una trobada amb el Consistori i la lectura del pregó. En els últims anys s'intenta vincular els temes del Pregó amb els de l'Audiència Pública; destaquen temes com la interculturalitat a la ciutat, la millora del paisatge urbà o el rol de la cultura a la ciutat. A les aules es realitza un conjunt d'activitats al llarg de l'any que inclouen la presentació i distribució d'informació, debat d'idees i introducció als drets dels infants, entre altres. Totes aquestes activitats es duen a terme a les aules sobre la base d'un dossier d'informació elaborat per l'IMEB que inclou material per a l'alumne/a, guia docent i material audiovisual divers vinculat al tema que es tractarà. Sobre la base d'una sèrie de reunions en què els alumnes dels diferents centres participants comparteixen les seves idees, l'IMEB proposa un conjunt de principis que es proposa incloure al pregó i sol·licita a cada escola que redacti un vers. Els diferents versos són ordenats per l'IMEB, que construeix el pregó final, llegit pels delegats de les escoles en la celebració final. A tall d'exemple dels continguts d'un pregó del projecte:

A Barcelona ciutat hi ha gran varietat [...] molta gent hi va arribant [...] tots venim de més d'un indret, tots tenim els mateixos drets.

(Pregó de la Laia, 2009.)

En aquesta festa s'organitza un conjunt d'activitats lúdiques, fins i tot una coreografia grupal que es realitza en el moment de llegir el pregó, en la recerca d'una participació més directa de tots els nens i nenes. Al final de l'experiència tots els participants reben un certificat de la seva participació.

Fortaleses

L'objectiu central del pregó és introduir els més joves en dinàmiques participatives que generin una identificació amb la seva comunitat, amb la seva ciutat. Al seu torn es busca educar els infants sobre els seus drets i generar reflexió sobre temes de rellevància social i ciutadana. La seva principal fortalesa és la capacitat de promoure els drets de participació dels més joves i la generació d'un resultat visible en el qual els participants veuen reflectides les seves aportacions. Cal destacar, també, que l'IMEB ofereix als docents un dossier informatiu que facilita la inclusió del tema a tractar en les activitats de l'aula, així com capacitació en diverses dinàmiques participatives. També és important que el projecte duri un cicle lectiu complet, per evitar les activitats puntuals. Això permet que el projecte superi la mera participació a la festa d'hivern i s'articuli amb els continguts acadèmics al llarg de l'any. Una altra fortalesa és la voluntat de millora en la tangibilitat dels resultats i la devolució, tant amb informes tècnics com amb la implementació d'actuacions concretes, com el cas de la Mitgera dels Objectes, un projecte per a la intervenció en el paisatge de la ciutat que busca incorporar les propostes dels nens i nenes en diversos projectes urbanístics. Finalment, destaquem com a molt important l'evolució en el desenvolupament del Pregó, des d'una dinàmica més competitiva (quan cada

col·legi feia el seu pregó i els millors eren triats) a una construcció col·laborativa i consensuada, en què cada escola aporta el seu vers per la construcció d'un pregó conjunt.

Àrees de millora

El nombre de participants és reduït en comparació amb altres dinàmiques participatives de característiques similars, com ara l'Audiència Pública. Malgrat això, les dinàmiques triades per desenvolupar el pregó permeten que la participació de centres i alumnes creixi i, per tant, és d'esperar una participació futura més gran. Més enllà de l'encara limitat nombre de participants, un altre aspecte millorable aniria en la línia d'incorporar altres àmbits a més de les escoles, com ara espais, centres oberts, centres d'acolliment, etc. assegurant així una major representació de la diversitat de la infància a la ciutat. Com en el cas de l'Audiència Pública, també s'hauria de fer un esforç per tal que fossin els mateixos infants participants els qui triessin la temàtica sobre la qual versarà el pregó.

Taula 8. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Pregó de la Laia, La Veu dels Infants

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor i mecanismes de participació formal en la ciutat
	Representativitat dels participants	S'hi incorpora tots els estudiants del curs
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tots els estudiants estan convidats a participar-hi
	Presa de decisions	No es permet la participació directa en l'elecció del tema
	Accés a la informació	Gran quantitat de materials i activitats
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Rellevància del tema	Temàtiques rellevants, però cal incorporar els participants en la tria del tema
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat dins de l'horari lectiu
Resultats	Tangibilitat	El pregó i la festa són resultats positius
	Devolució	Hi ha devolució amb informes i implementació d'actuacions concretes
	Avaluació	Avaluació consultiva, tot i que cal incorporar els estudiants i no tan sols els mestres
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	No existeix un incentiu explícit per incorporar actors externs a les escoles

Nom del projecte: Fer de Ciutadans i Ciutadanes

Àmbit d'execució: centres d'educació del cicle de secundària.

Nombre de participants: 450 participants de diferents centres escolars del Districte de Sants-Montjuïc l'any 2009.

Coordinació: Districte de Sants-Montjuïc – Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: ensenyar sobre els processos participatius existents en el districte. Sensibilitzar sobre els diversos actors que participen en la presa de decisions en l'àmbit públic. Millorar la comunicació entre els alumnes.

Descripció del projecte

Fer de Ciutadans i Ciutadanes és un taller enfocat a fomentar les relacions ciutadanes, en el qual els alumnes d'un centre debaten sobre diferents intervencions per a la millora d'un carrer o solar. El projecte es fa en diferents sessions, coordinades per un/a dinamitzador/a, en què es desenvolupen conceptes com l'empatia, el consens, la resolució de conflictes i el valor de la diferència. Altres temes inclosos en les sessions són: introducció al concepte de democràcia participativa, explicació del rol del Districte i el seu consell i explicacions sobre els processos de negociació. Les últimes sessions es dediquen a la preparació i celebració d'una Audiència Pública de Districte. En aquesta audiència, els estudiants són dividits en petits grups que representen un actor involucrat en el debat, com ara els comerciants, els membres de diferents organismes públics, les organitzacions de barri, etc. L'objectiu central és identificar l'ampli conjunt d'actors que intervenen en la presa de decisions dins de la ciutat, per afavorir la comprensió dels diversos punts de vista i les diverses prioritats. Al seu torn, s'educa en

els procediments disponibles en l'àmbit del districte per canalitzar demandes, construir consensos i prendre decisions. El projecte és avaluat a través d'un qüestionari que s'aplica al principi i al final de tot el procés. L'avaluació busca determinar el grau d'aprenentatge i satisfacció amb l'experiència. Encara que el nombre de participants varia cada any, en general hi participen pels volts de quatre-cents cinquanta estudiants de diferents centres escolars del Districte de Sants-Montjuïc.

Fortaleses

La utilització d'una estratègia de simulació o joc de rol permet als alumnes identificar-se amb postures i demandes que no són necessàriament les pròpies, de manera que s'afavoreix una major tolerància i comprensió de la diversitat. La seva principal fortalesa és que introdueix els alumnes en el coneixement de l'administració pública més propera que té a la ciutat, el districte, i que els mostra la seva dinàmica i el seu funcionament. Aquest projecte es diferencia pel seu interès en l'establiment d'objectius exclusivament educatius, sense voluntat de generar un resultat concret, malgrat que cal destacar la importància de l'interès que té per avaluar la consecució d'aquests objectius, una característica poc estesa en els projectes participatius de la ciutat. Entre els resultats de les avaluacions sobresurt que els alumnes participants reconeixen tenir un major coneixement del rol i les funcions del districte i una capacitat més gran per treballar en grup i reconèixer la diversitat d'opinions existents a la ciutat.

Àrees de millora

El projecte podria enfortir-se si en alguns dels debats s'unissin diferents escoles, per afavorir dinàmiques participatives entre els diferents centres educatius del districte. Un altre aspecte que s'hauria de considerar és la conveniència que el tema sobre el qual es debat no sigui totalment fictici, sinó que reculli debats i problemàtiques existents al barri. Potser això afavoriria un major interès en la participació i generaria la possibilitat de consensos sobre assumptes que requereixen resposta de les autoritats. Oferir la possibilitat de definir propostes sobre un problema real dins del districte afavoriria un major compromís dels nois i noies participants, en ser un tema rellevant per als seus interessos, alhora que oferiria a les autoritats informació sobre l'opinió dels seus ciutadans i ciutadanes més joves. Finalment, es podria estudiar la possibilitat que els resultats de les avaluacions finals poguessin ser presentats i debatuts a les escoles participants.

Taula 9. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Fer de Ciutadans i Ciutadanes

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor i mecanismes de participació formal al districte
	Representativitat dels participants	S'hi incorpora tots els estudiants del curs
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tots els estudiants estan convidats a participar-hi, s'escullen els delegats per a l'Audiència
	Presa de decisions	Simulació sense necessitat de prendre decisions concretes
	Accés a la informació	Dinamitzador/a
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Rellevància del tema	Temàtica fictícia
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat dintre de l'horari lectiu
Resultats	Tangibilitat	No hi ha resultats tangibles esperats
	Devolució	No hi ha devolució
	Avaluació	Hi ha una avaluació de l'experiència amb resultats positius
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	S'incorpora la perspectiva, però no hi participen directament

Nom del projecte: .JIP (Punt Jove, Informa't i Participa)

Àmbit d'execució: centres d'educació públics del cicle de secundària.

Nombre de participants: 48 centres escolars de la ciutat (any 2010).

Coordinació: Direcció de Joventut – Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació activa i proactiva.

Objectius: fer arribar als estudiants informació sobre les diferents oportunitats i projectes existents al seu entorn. Acompanyar-los en la seva implicació i compromís amb un projecte. Assistència tècnica i financera per tal que les propostes de l'alumnat participant es realitzin.

Descripció del projecte

El programa .JIP sorgeix l'any 2009 amb l'objectiu d'establir un mecanisme estable dins dels centres escolars per a l'oferta d'informació i dinamització de la participació entre l'alumnat. Els .JIP tenen un referent històric en el projecte del Punt d'Informació i Dinamització dels Centres d'Educació Secundària (PIDCES), però se'n diferencia pel fet de ser un projecte amb una major implicació horària del dinamitzador o la dinamitzadora dins i fora de l'horari escolar, i per l'interès per promoure activitats fora dels àmbits estrictament acadèmics. En tot .JIP un/a dinamitzador/a ofereix dos tipus de serveis. El primer és oferir informació sobre les diferents activitats en les quals els joves poden estar interessats, i que inclouen projectes provinents de les administracions públiques i d'altres actors de l'entorn (com ara activitats culturals, ús d'equipaments públics, associacions de joves, esplais, projectes d'intercanvis amb l'estranger, etc.). El segon servei ofert consisteix a acompanyar els joves en la implicació amb el programa o l'activitat del seu interès i facilitar, en la mesura del possible, que els projectes que sorgeixin dels mateixos joves es puguin dur a terme. Els .JIP es diferencien d'altres espais sorgits des de les administracions públiques perquè promouen la participació com un compromís sostingut, amb una organització o activitat i no amb la mera inclusió de l'opinió o les propostes dels joves dins d'un programa on no tenen cap responsabilitat o en tenen poca. Tal com sostenen els seus coordinadors,

el que s'ha de fomentar entre els joves és que participin en les diferents activitats que hi ha en els diferents serveis i fomentar l'associacionisme [...] per a mi la veritable participació és aquella en la qual un es compromet en el dia a dia d'un projecte.

Per acomplir aquestes tasques, el/la dinamitzador/a està disponible sis hores setmanals en cada centre escolar i té també altres hores de consulta en equipaments del districte on es troba el centre. Aquesta disponibilitat permet a la dinamitzadora o el dinamitzador establir un contacte directe amb els i les joves, la qual cosa permet en molts casos no només la transmissió d'informació sinó també oferir resposta a altres temes. Tal com ens explica una de les tècniques,

[el projecte] està dirigit específicament a la població adolescent, sense pensar només en l'adolescent estudiant, sinó en l'adolescent que serà jove integral, amb unes necessitats molt diferenciades. Llavors, als dinamitzadors, és fàcil que se'ls demanin recursos sobre salut, que se'ls demanin recursos sobre aquells temes que els interessin, als adolescents, no únicament des de la seva condició d'estudiants.

En l'actualitat existeixen deu dinamitzadors/es de .JIP. Tots els centres públics de secundària de la ciutat estan convidats a disposar d'un .JIP, i s'aspira a incloure-hi en el futur els centres concertats. Perquè la participació en el projecte es faci efectiva, el seu Consell Escolar ha de sol·licitar explícitament la incorporació. Al final de l'any el Consell ha de decidir si desitja o no continuar dins del projecte l'any següent. Al seu torn, el Consell ha d'establir una persona referent, que s'encarrega de ser el punt de contacte formal entre el/la dinamitzador/a i el centre. El primer any es va aconseguir incloure al projecte 48 centres escolars repartits per tots els districtes de la ciutat.

Fortaleses

Els .JIP faciliten l'accés a la informació que interessa els i les joves en concentrar en un espai les propostes de múltiples actors i incloure tant el sector públic com el tercer sector i altres agents del territori i de l'entorn. Això representa reconèixer l'extensió i dispersió de la informació i democratitzar-ne l'accés. Al seu torn, els .JIP són un projecte interessant perquè fomenta el vincle dels joves amb els seus espais públics més propers, en particular els serveis que es desenvolupen dins dels diferents barris i districtes de la ciutat, la qual cosa afavoreix una major identificació i compromís amb aquests. Tal com remarca una de les especialistes en participació entrevistades:

és un programa que posa en contacte alumnes de diferents centres, amb interessos comuns, que pot organitzar-se als barris, en els districtes; i per tant no es queda només en un territori determinat, sinó que s'està portant a terme a tot Barcelona [...] fan una tasca d'enllaç, d'acompanyament, i això és molt important perquè molts dels adolescents, a no ser que tinguin interessos molt particulars, definits al voltant d'un grup o d'alguna activitat social, doncs no coneixen espais com ara els Casals Joves o no coneixen espais on poden fer una activitat social.

Un altre punt a destacar és la voluntat explícita de promoure les organitzacions i els projectes sorgits dels mateixos adolescents, creant espais de participació proactiva i atorgant especial èmfasi a l'adquisició de responsabilitats i de compromís. En paraules d'un dels responsables del projecte,

des de Joventut sempre pensem que la millor participació és que l'adolescent i el jove s'apunten a una associació juvenil, perquè és una manera d'entendre el joc democràtic, la presa de decisions, etcètera [...] el fer alguna cosa per voluntat i per millorar la societat.

Aquí, el fet d'emfatitzar el rol del .JIP com a espai de dinamització ha estat un avanç important respecte a altres projectes centrats en la mera aportació d'informació. El fet que el/la dinamitzador/a s'impliqui personalment en el projecte, i fins i tot acompanyi físicament els adolescents en el procés d'incorporació a una associació, o en la posada en pràctica d'una idea, és de summa importància. Finalment, una fortalesa fins ara poc explorada és la gran quantitat d'informació que el/la dinamitzador/a aconsegueix recollir dels mateixos joves (els seus interessos, horaris, inquietuds, etc.). Tal com reconeix un dels dinamitzadors:

aconseguiu un patrimoni de coneixement envejable, perquè la veritat és que parlem totes les setmanes amb els adolescents. Amb els que s'apropen o amb els que nosaltres ens apropem.

Aquesta informació és útil per oferir serveis i recursos adaptats als interessos i les necessitats dels destinataris, al mateix temps que permet un mecanisme d'informació, als centres, sobre les necessitats o els interessos dels alumnes que no són coberts de manera adequada.

Àrees de millora

La principal mancança del projecte és la seva aplicació limitada. En l'actualitat, la ciutat de Barcelona disposa d'un nombre més gran de centres de cicle de secundària de caràcter concertat i privat que no pas públics. Els .JIP es limiten fins ara als centres públics i exclouen així la major part dels adolescents de la ciutat. Encara que el projecte només fa un any que funciona, és voluntat expressa dels seus coordinadors estendre'l a un major nombre de centres escolars, però s'imposen limitacions pressupostàries. Existeix també la necessitat de fidelitzar els dinamitzadors i les dinamitzadores, oferint-los condicions laborals estables, per evitar un excessiu recanvi que impedeixi l'establiment de llaços entre els beneficiaris i la figura del dinamitzador o la dinamitzadora. Una debilitat que es detecta des de la coordinació del projecte és la necessitat de millorar la definició dels mecanismes de treball per superar el model «pregunta-resposta». Aquest any s'han utilitzat diferents estratègies, com les setmanes temàtiques, però encara falta definir de manera clara els plans d'acció per maximitzar els recursos disponibles i adaptar-se a les diferents demandes pròpies de l'heterogeneïtat dels usuaris. En les seves pròpies paraules:

de vegades la complexitat dels serveis et fa allunyar la mirada de qui és destinatari i llavors aquest és l'exercici [...] estem dispersos en realitats diferents i amb conjuntures molt diferents.

Finalment, el projecte no té un programa d'avaluació estàndard. Encara que el/la dinamitzador/a ha de consultar amb els referents de cada centre sobre l'evolució del projecte, i que els consells escolars han de decidir sobre la seva continuïtat, no hi ha, de moment, cap avaluació respecte a la satisfacció dels usuaris directes, és a dir, l'alumnat.

Taula 10. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte .JIP (Punt Jove, Informa't i Participa)

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	No hi ha referències explícites, però s'informa sobre els drets dels joves com a ciutadans
	Representativitat dels participants	Tots els estudiants estan convidats a participar-hi
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tots els estudiants estan convidats a participar-hi
	Presca de decisions	La participació i continuïtat depenen del Consell Escolar de cada centre
	Accés a la informació	Promoció de múltiples activitats amb aportació de materials
Rol	Adaptació a les capacitats	Es promouen projectes per a tots els grups d'edat
	Rellevància del tema	Es promouen temes rellevants i s'hi inclou propostes pròpies dels participants
	Disponibilitat horària	Inclusió tant en l'horari escolar com extraescolar
Resultats	Tangibilitat	Depèn del projecte que es promogui
	Devolució	No hi ha devolució explícita dels resultats del projecte
	Avaluació	No hi ha avaluació explícita que inclogui els estudiants
	Continuïtat temporal	S'espera continuïtat temporal i expansió
	Incorporació d'agents de l'entorn	S'incorpora informació sobre els projectes de l'entorn

Nom del projecte: Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges

Àmbit d'execució: centres d'educació del cicle de secundària.

Número de participants: 14 adolescents per any.

Coordinació: Adjunt d'Infància – Síndic de Greuges.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: incorporar la visió i les opinions dels adolescents en les actuacions del Síndic de Greuges.

Descripció del projecte

El Consell Assessor Jove neix amb la finalitat d'incorporar la visió i les opinions dels adolescents en l'orientació de les actuacions del Síndic de Greuges. El Consell està format per catorze joves d'entre 14 i 15 anys, que representen diversos centres educatius de tot Catalunya, però amb una presència majoritària de centres de Barcelona. El Consell forma part d'una estratègia més àmplia del Síndic que busca incentivar espais participatius per a infants i adolescents, i que inclou presentacions a tot el territori i el desenvolupament d'una pàgina web orientada als infants i adolescents. Els membres del Consell són seleccionats per les escoles, s'intenta aconseguir la major representativitat possible de la diversitat; incloent-hi el gènere, l'estatus socioeconòmic, la representativitat territorial, etc. Cada Consell té una durada d'un any, al llarg del qual es realitzen almenys cinc reunions. Cada sessió de treball busca cobrir un tema central que sorgeix de casos sobre els quals el Síndic actua, temes rellevants en l'agenda pública, o propostes dels mateixos membres del Consell. Les sessions inclouen continguts educatius i participatius —per exemple, explicar quins són els drets dels infants i el rol del Síndic d'assegurar-ne la correcta implementació—, seguits de debat i elaboració de propostes. Alguns dels temes sobre els quals s'ha treballat són els drets dels joves immigrants, la segregació escolar o la situació dels menors maltractats. Els acords i les propostes aconseguits en el Consell són considerats en les resolucions i els informes extraordinaris que elabora el Síndic en l'àmbit de la infància i l'adolescència.

Fortaleses

La principal fortalesa del Consell és que institucionalitza la participació dels joves dins de l'estructura formal de la institució, remarcant la importància d'incorporar la seva visió a l'hora de definir estratègies i prioritats en la defensa dels drets dels joves. Cal destacar el seu doble rol d'espai de capacitació per als membres i alhora espai de debat i propostes. Un altre aspecte positiu és el compromís institucional envers el Consell de Joves, ja que és el mateix Síndic qui obre la primera sessió de treball, i la direcció i coordinació de totes les sessions recau en l'adjunta per a la defensa dels drets dels infants i adolescents. Considerem important la voluntat expressa que els membres del Consell

representin la diversitat de la joventut a Catalunya, i la voluntat d'incloure els membres en experiències participatives internacionals a través de la Xarxa Europea de Defensors per a la Infància. Segons els responsables del projecte:

realment la composició és un dels punts forts del Consell, i aquí sí que hi ha nens de Sarrià i nens tutelats per l'administració que van a escoles [...] realment aquest tema sí que l'hem aconseguit, que sigui una composició heterogènia totalment i els mateixos nens són els més interessats, ja que quan fan les avaluacions finals del curs valoren positivament haver tingut contacte amb realitats que desconeixien.

Finalment, destaquem que és un projecte que inclou l'avaluació de resultats, es consulta els participants sobre les seves opinions respecte al funcionament i l'aprenentatge. En general els resultats de l'avaluació són positius i la majoria dels delegats sol·licita continuar participant-hi.

Àrees de millora

La principal debilitat que aquest projecte presenta és la dificultat d'incloure els debats i les propostes del Consell en l'activitat quotidiana i les responsabilitats de la institució. Existeix la voluntat d'afegir la visió dels joves als informes i les accions del Síndic, però fins ara no hi ha resultats concrets del projecte. En paraules dels seus responsables:

per a mi el principal dèficit és que ens costa a nosaltres, però solament per culpa nostra, incorporar el contingut de les sessions al nostre treball diari [...] no sabem com fer-ho però ho intentem.

Una altra dificultat és que l'estructura i el funcionament són massa formals i la capacitat que tenen els membres de proposar temes està molt limitada a causa del baix nombre de sessions i la limitació temporal de la durada de cada consell. Probablement l'extensió a més d'un any del període de cada representant, o la incorporació de més sessions ajudaria a promoure una major participació propositiva dels joves.

Taula 11. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al Projecte Consell Assessor Jove del Síndic de Greuges

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor
	Representativitat dels participants	Baix nombre de centres i alumnes participants
	Inclusió de grups marginats	Voluntat expressa d'incorporar diversitat de gènere i origen social dels participants
Claredat	Elecció dels participants	No hi ha un criteri per a escollir als participants, elecció de l'escola
	Presa de decisions	Consens, però no són decisions vinculants
	Accés a la informació	Materials preparats per a cada tema que inclouen casos reals d'actaació del Síndic
Rol	Adaptació a les capacitats	Estructura formal
	Rellevància del tema	Temàtica rellevant i ús de casos reals
	Disponibilitat horària	Exigeix desplaçaments fora de l'horari escolar
Resultats	Tangibilitat	No hi ha resultats tangibles però es busca incorporar les recomanacions
	Devolució	No hi ha devolució
	Avaluació	Hi ha avaluació sobre la utilitat de l'experiència per als participants
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	No s'hi incorporen agents de l'entorn

Nom del projecte: Centre de Recursos per a les Associacions Juvenils de Barcelona (CRAJ)

Àmbit d'execució: associacions de joves.

Número de participants: 350 entitats l'any 2010.

Coordinació: Consell de la Joventut de Barcelona.

Tipus de participació: participació activa i proactiva.

Objectius: informar, oferir serveis i recursos per a desenvolupar l'entramat associatiu juvenil de la ciutat.

Descripció del projecte

El Centre de Recursos per a les Associacions Juvenils (CRAJ) és un centre de recursos municipal que busca oferir diferents serveis de suport a les associacions i organitzacions juvenils de la ciutat. El projecte sorgeix a partir de l'anterior Casal d'Associacions Juvenils de Barcelona i reconeix la necessitat d'oferir un servei de suport íntegre per a la promoció de l'associacionisme juvenil. Els serveis que el CRAJ ofereix es divideixen en quatre eixos. El primer és proveir d'informació, tant per a la promoció de les associacions existents i les seves activitats, com també sobre els diferents recursos dels quals aquestes associacions es poden beneficiar. Dins l'eix d'informació, destaca la creació d'un cens de les diferents entitats i grups juvenils de la ciutat (amb més de mil entitats inscrites), un centre de distribució d'informació orientat a les associacions (taulers d'anuncis, pàgina web amb recursos informatius sobre temes d'interès per a les associacions, informació sobre projectes i oportunitats internacionals, promoció de la sostenibilitat dins de les associacions, etc.) i l'oferta d'ajuda per a obtenir un espai físic on desenvolupar diverses activitats. El segon eix és l'assessorament en diferents temes vinculats a la formació i el desenvolupament d'una associació, entre els quals trobem assessorament legal, fiscal, comptable, financer i de comunicació. El tercer eix inclou diferents serveis, com ajudes per promocionar les activitats de les associacions, lloguer d'espais i materials per a activitats a preus subvencionats i oferta d'espais per allotjar entitats. Finalment, el quart eix d'activitats desenvolupades pel CRAJ és la promoció i dinamització, que inclou programes d'intercanvis juvenils i vivers de projectes i associacions. Encara que totes les activitats del CRAJ estan orientades a oferir ajuda al desenvolupament d'organitzacions i projectes nascuts i coordinats per adolescents i joves, l'eix de la promoció i la dinamització és el que influeix de manera més directa en el desenvolupament de projectes participatius. De particular importància són els vivers de projectes i associacions. Aquests programes recolzen les iniciatives no lucratives sorgides dels més joves, i els ofereixen la infraestructura necessària i l'assistència d'un tutor amb experiència en el món associatiu juvenil per orientar i ajudar els joves a materialitzar les seves propostes i associacions. En la majoria dels casos, els projectes que sorgeixen dels vivers es vinculen a activitats culturals (com l'organització d'un concert de rap o una obra de teatre) o a la formació d'entitats d'usos del temps lliure. Exemples d'associacions creades i dirigides per joves en procés de consolidació dins dels vivers són: Lupita Mundi, una associació que busca formar espais de diàleg i cooperació sobre la infància i els drets humans; o l'entitat Recerca i Decreixement, que busca crear programes d'innovació social que estimulin pràctiques col·lectives i socials favorables al medi ambient. Exemples de projectes sorgits dels vivers inclouen Omagua, un grup de joves que crea projectes audiovisuals d'obres literàries populars, o el Grup Excursionista de Gràcia. En no ser un projecte participatiu sinó una plataforma per a la seva promoció, molts dels criteris utilitzats en aquest informe per avaluar els diferents projectes no són vàlids per analitzar el CRAJ. No obstant això, destaquem a continuació algunes de les seves principals fortaleses i debilitats.

Fortaleses

El CRAJ és una institució pionera en el suport directe per a la formació i el manteniment d'associacions sorgides des dels interessos d'adolescents i joves i la col·laboració. La bateria de serveis i beneficis que ofereix és única a la ciutat i les seves noves instal·lacions ofereixen un espai modern i adaptat a les diferents necessitats de les associacions. La seva principal fortalesa és la capacitat de promoure, orientar i ajudar a portar a terme els projectes que sorgeixen dels mateixos adolescents potenciant una participació proactiva. El desenvolupament d'aquest tipus de projectes ofereix una solució innovadora a la centralització recurrent de la promoció de la participació des de les institucions i afavoreix una pràctica més directa i horitzontal. Un altre punt important a destacar és la col·laboració establerta entre el CRAJ i el projecte .JIP, que ofereix als seus dinamitzadors totes les facilitats i els serveis disponibles perquè els projectes sorgits de les escoles es duguin a terme.

Àrees de millora

Respecte a les seves debilitats, destaca la dificultat del CRAJ per aproximar els seus serveis als

públics de menor edat. La majoria dels projectes que fan ús del servei no inclouen en la seva direcció o coordinació infants i adolescents; sinó joves. És cert que, en molts casos, els interessos dels més menuts no inclouen la formació d'una institució o associació, sinó que es vinculen a projectes o experiències puntuals. No obstant això, els CRAJ podrien incloure en les estratègies de promoció del seu servei una àrea orientada cap a projectes vinculats a les necessitats i els interessos dels infants i adolescents, i incentivar les organitzacions de joves existents i en formació perquè incloguin infants i adolescents en els seus projectes, no només com a participants.

B) Projectes del tercer sector amb continuïtat temporal

Nom del projecte: Diputats per un Dia (Sumant Valors)

Àmbit d'execució: centres d'educació cicle primària i secundària.

Número de participants: cinc centres escolars per any.

Coordinació: Aldees Infantils SOS.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: promoure una educació centrada en valors.

Descripció del projecte

Diputats per un Dia és una de les activitats pertanyents al projecte educatiu a escala estatal denominat «Programa per a Escoles i Famílies: Sumant Valors», promogut per Aldees Infantils. Aquest projecte ofereix als centres escolars una guia de treball adaptada a tots els cicles (infantil, primària i secundària) per educar i promoure valors. Uns cent mil nens de tot Catalunya participen cada any en el projecte, dels quals setanta mil són a la província de Barcelona. En cada cicle lectiu es promouen diferents valors. A tall d'exemple, durant el curs 2008-2009 els valors seleccionats van ser il·lusionisme, col·laboració i progrés; per al curs 2009-2010 els valors promoguts van ser el diàleg i la pau. Aquest programa busca promoure una educació centrada en la formació dels infants i adolescents com a persones, repartint activitats i responsabilitats entre l'escola i la família. La guia de treball i els materials oferts permeten flexibilitat tant en la forma d'aplicació (triar en quin cicle escolar i en quins cursos utilitzar-lo), com en l'ús dels continguts (tot o part). L'únic requisit formal és que un cop finalitzat l'ús dels materials, els responsables a cada aula enviïn les conclusions o els treballs realitzats als coordinadors d'Aldees Infantils. El projecte ofereix un servei d'assessorament telemàtic per resoldre qualsevol dubte. Cada any diferents empreses financen el projecte. Els col·legis catalans que hagin expressat més interès i hagin participat més en el projecte, són convidats a participar en una posada en comú dels resultats en una sessió al Parlament de Catalunya. Aquesta activitat rep el nom de Diputats per un Dia. Els alumnes participants són rebuts pel president o la presidenta del Parlament i presenten les seves conclusions i propostes en una sessió especial a l'hemicicle. Cada any participen en aquesta activitat al Parlament cinc escoles, una de les quals sempre representa la ciutat de Barcelona.

Fortaleses

El projecte Diputats per un Dia presenta tres fortaleses fonamentals. La primera és convidar els infants i adolescents a participar en una sessió del Parlament, un resultat que incentiva la participació i ofereix la possibilitat que els menors interioritzin les funcions i el funcionament d'aquesta institució. La segona fortalesa és la voluntat d'incloure dinàmiques participatives amb materials orientats a diferents grups d'edat a gran escala. Aquest és un dels projectes que arriba a nens i nenes, que promou la participació com a dinàmica alhora que estimula la reflexió sobre valors socialment desitjables, des d'una perspectiva laica i intercultural. Finalment, una tercera fortalesa és la qualitat dels materials oferts als centres escolars i la possibilitat de tenir un contacte fluid amb l'equip de coordinació gràcies a l'oferta d'un telèfon d'atenció.

Àrees de millora

Al projecte li manca una estratègia d'avaluació, més enllà de la devolució de treballs al final del curs o les consultes que fan els docents. Els coordinadors sostenen que si tantes escoles hi participen, llavors el projecte ha de ser útil, però hi ha poc coneixement del tipus d'utilització que es fa dels

materials oferts, o si la seva posada en pràctica respecta o no la participació com a principi rector. Alhora, la inclusió de només cinc escoles, del total d'escoles participants, en l'activitat en el Parlament fa que moltes quedin excloses sense que hi hagi claredat respecte a com se seleccionen els centres guanyadors i com aquests trien els seus delegats. Expandir l'experiència del Parlament a un nombre més gran de nens i nenes és difícil, però seria possible desenvolupar reunions, o festes territorials, en què les diferents escoles participants es reunissin i presentessin els resultats de les diverses activitats desenvolupades al llarg de l'any. Això donaria més visibilitat al projecte i afavoriria el diàleg i el debat d'idees sobre els valors proposats entre infants provinents de contextos diversos.

Taula 12. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Diputats per un Dia (Sumant Valors)

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor
	Representativitat dels participants	No hi ha claredat sobre com se seleccionen els centres participants en l'activitat del Parlament
	Inclusió de grups marginats	Voluntat expressa d'incorporar col·lectius marginats i/o vulnerables
Claredat	Elecció dels participants	Tot l'alumnat és convidat a participar-hi, però hi ha pocs participants en l'activitat del Parlament
	Presa de decisions	Els coordinadors i les coordinadores trien el temari però cada centre té flexibilitat en l'ús dels materials
	Accés a la informació	Gran quantitat de materials i activitats
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Rellevància del tema	Temàtica rellevant però seleccionada pels coordinadors i les coordinadores
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat dins de l'horari lectiu
Resultats	Tangibilitat	Es generen diferents activitats però no hi ha resultats concrets
	Devolució	No hi ha devolució
	Avaluació	No hi ha avaluació
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	No existeix un incentiu explícit per incorporar l'entorn al projecte

Nom del projecte: I Tu, Què Opines?

Àmbit d'execució: Centres d'Acollida i Esplais, Centres Oberts, i CRAE.

Número de participants: 783 infants i adolescents de 22 serveis de Catalunya.

Coordinació: Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la Infància i l'Adolescència (FEDAIA).

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: sensibilitzar i fomentar el dret de la participació tot donant a conèixer la Llei de la infància i recollir les opinions dels infants.

Descripció del projecte

El projecte neix de la voluntat de la Conselleria d'Acció Social i Ciutadania de la Generalitat de Catalunya de donar a conèixer l'avantprojecte de la Llei de la infància i incorporar les aportacions dels infants al Pla Director de la Infància de la mateixa Conselleria, tot fomentant el dret a la participació des de la vida quotidiana dels infants, adolescents i joves, especialment d'aquells més vulnerables. Mitjançant un conjunt d'activitats lúdiques (entre les quals destaquen el teatre, el dibuix, la fotografia i la creació de cançons), el projecte persegueix el foment de la capacitat d'expressar les opinions, les mancances i les propostes relacionades amb la vida quotidiana dels infants, adolescents i joves. Totes les activitats s'articulen sobre la base de diferents eixos temàtics. L'any 2008-2009 les activitats van estar vinculades al Pla Director d'Infància i el projecte de Llei de la infància. Així els eixos temàtics van incloure els drets i els deures dels infants, l'ús del temps lliure, l'entorn i la capacitat d'emancipació, entre altres. Les activitats vinculades a cada eix temàtic es van adaptar sobre la base de les capacitats de tres grups d'edat: 1) nens i nenes de 3 a 7 anys, 2) nens i nenes de 8 a 12 anys, i 3) adolescents de 13 a 18 anys. Per tirar endavant cada activitat, els i les responsables en els centres van tenir a disposició una guia didàctica, a més d'una quantitat important de material fungible i no fungible (càmeres fotogràfiques, gravadores, materials artístics, disfresses, etc.). En total hi van participar 783 infants i adolescents provinents de disset serveis de la ciutat (CRAE, centres d'acollida, centres oberts i esplais). Per presentar els diferents treballs realitzats es va organitzar una festa en què tots els participants van

compartir els resultats de la seva participació. Com a institució responsable, la Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la Infància i l'Adolescència (FEDAIA) proposa el tema a tractar, genera els materials de treball i avalua els resultats del projecte, però la seva aplicació recau en els responsables dels diferents serveis. Per a l'any 2010-2011 el tema de treball és la lluita contra la pobresa i l'exclusió.

Fortaleses

La principal fortalesa del projecte és la seva voluntat de focalitzar els esforços en la potenciació de la participació dels infants i joves en situació de vulnerabilitat. És important destacar que el projecte planteja generar espais de participació propers a la realitat dels infants, basat en un llenguatge adaptat a les seves diferents capacitats i a través d'estratègies lúdiques, deixant de banda el formalisme que presenten altres experiències basades en el debat d'idees. L'avaluació del projecte mostra una valoració molt positiva dels participants i coordinadors/es, particularment sobre els materials oferts. Cal destacar també la voluntat expressa d'orientar les diverses activitats proposades segons les capacitats i els interessos de cada grup d'edat, una característica poc estesa entre els programes participatius de grans dimensions.

Àrees de millora

El problema principal del projecte van ser les àmplies expectatives respecte als temes a cobrir. Definir deu eixos d'acció sobre els quals treballar va implicar la necessitat de tirar endavant un conjunt molt ampli d'activitats: la conseqüència va ser l'opinió generalitzada, expressada en l'avaluació, que va faltar temps per cobrir totes les activitats i temàtiques proposades. Malgrat la definició de diferents grups d'edat, l'equip de coordinació va expressar dificultats per treballar amb els més petits, especialment els infants de 3 i 4 anys. Pel que fa als resultats, es valora positivament l'exposició conjunta dels treballs realitzats, que ajuda a donar un tancament a l'experiència. No obstant això, no queda clar com s'inclouen en les polítiques públiques, i en diferents propostes, les aportacions dels nens i les nenes sobre les possibilitats i dificultats de portar a la pràctica els seus drets en la vida quotidiana.

Taula 13. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte I Tu, Què Opines?

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor
	Representativitat dels participants	Inclou tots els serveis pertanyents a l'associació i aspira a incorporar els centres escolars
	Inclusió de grups marginats	Voluntat expressa d'incorporar col·lectius marginats i/o vulnerables
Claredat	Elecció dels participants	Tots els infants i joves pertanyents als serveis estan convidats a participar-hi
	Presa de decisions	Responsabilitat dels monitors i les monitores en els serveis
	Accés a la informació	Gran quantitat de materials i activitats
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Relleuància del tema	Temàtica rellevant però seleccionada pels coordinadors i coordinadores
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat dins de l'horari dels serveis
Resultats	Tangibilitat	Es generen diferents activitats i exposició comuna dels resultats de les activitats
	Devolució	Document de conclusions i acte de tancament Festiopina
	Avaluació	Hi ha avaluació sobre la utilitat de l'experiència per als participants
	Continuïtat temporal	Projecte nou però amb expectatives de continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	No existeix un incentiu explícit per incorporar-hi l'entorn

Nom del projecte: Ciutadania Compromesa

Àmbit d'execució: esplais i centres oberts.

Nombre de participants: 480 nens i joves en set esplais de la ciutat.

Coordinació: Fundació Catalana de l'Esplai.

Tipus de participació: participació activa.

Objectius: fer de l'esplai un espai de convivència on es reconegui i respecti tothom. Generar activitats que ajudin els participants i les seves famílies en tots els àmbits de la seva vida. Fomentar l'aprenentatge de la participació a l'esplai i participar per esdevenir ciutadanes i ciutadans compromesos i responsables socialment.

Descripció del projecte

Ciudadania Compromesa és un concepte paraigua que articula diversos projectes educatius de caràcter anual dins dels esplais. Cada any el programa versa sobre diferents temàtiques. Els últims temes seleccionats van ser el civisme i la convivència, la interculturalitat i la igualtat d'oportunitats. El tema de l'any vinent serà la participació democràtica. El concepte de *ciudadania compromesa* es basa en la metodologia de l'aprenentatge-servei, en el qual els infants i adolescents participen directament en la comunitat, contribuint a la millora del seu entorn. Aquesta metodologia inclou un conjunt d'activitats sobre les quals els infants discuteixen i proposen un pla d'acció. Per a cada eix temàtic es desenvolupa un conjunt de materials que faciliten als monitors i les monitores la posada en marxa de diferents propostes. Entre aquests materials trobem un quadern pedagògic (materials teòrics i metodològics), fitxes d'activitats adaptades a diferents grups d'edat i eines multimèdia com ara pàgines web o un CD amb cançons. Les activitats tendeixen a fomentar el desenvolupament de la creativitat i l'ús del joc com a eina educativa i participativa. El projecte inclou també activitats per realitzar en família. Aquest programa busca portar a la pràctica el principi que els esplais són escoles de participació, on aquesta s'entén no només en el seu vessant procedimental (per exemple, a través del caràcter assembleari en la presa de decisions), sinó que també es concep com a dret i responsabilitat. Així, cada esplai decideix com incorporar les diferents temàtiques i activitats basades en les seves necessitats i els seus interessos. Tal com sosté una de les coordinadores del projecte:

La participació l'entendem com un eix que és, en si mateix, un objectiu. De participar només se n'aprèn participant i aquest és una mica el *leitmotiv* de tots els projectes que puguem desenvolupar.

El programa ofereix àmplia flexibilitat en la seva aplicació, i llibertat per tal que les propostes s'adaptin als interessos i les necessitats dels infants i adolescents. Un cop s'apropien dels projectes, la seva participació «és més activa pel que fa a la presa de decisions i propostes».

Fortaleses

L'esplai és un espai ideal per a la implicació d'un conjunt ampli d'actors en l'educació dels menors i adolescents. Tal com explica una de les seves responsables:

Els nostres centres no s'entenen si no és perquè és un procés participatiu, la mateixa creació i existència d'aquesta organització ja és un procés participatiu.

El seu caràcter cooperatiu amb l'entorn i la seva voluntat d'articular-se en l'entramat social dels barris ofereixen grans possibilitats per al compromís dels menors amb la seva realitat més propera i per al reconeixement que actors externs fan de les capacitats dels nens i les nenes. L'estructura assembleària de molts dels esplais, sumada a la flexibilitat a l'hora de definir les activitats, permet un grau d'apropiació alt respecte als objectius i resultats del projecte. Respecte a la temàtica, encara que els infants i adolescents no participen en la decisió dels eixos temàtics, sí que hi ha participació a l'hora de decidir com es traduirà a les activitats del centre. Aquest fet ajuda a l'apropiació de la temàtica i a una reflexió crítica sobre com traduir problemàtiques complexes en activitats quotidianes. Un altre punt important a destacar és que als esplais hi ha una gran sensibilitat per establir activitats diferenciades sobre la base dels grups d'edat, sense subestimar la capacitat de treball conjunt entre els diferents grups. També cal destacar la incorporació de la participació a través d'eines informals, com el joc, cosa que ofereix un estil de participació més proper als interessos dels menors.

Àrees de millora

Existeix força varietat en el grau de participació segons els diversos esplais. Una de les explicacions possibles de la diversitat és la incorporació, o no, de la participació com un dels objectius del centre i com a dinàmica de treball. Tot i que no és una característica excel·lent, la grandària també hi influeix, ja que es fa més fàcil la presa de decisions participatives en aquells esplais de menor grandària. Una altra de les majors dificultats amb què s'enfronten avui els esplais és el desinterès creixent dels adolescents, que tendeixen a establir una actitud de consum de serveis lúdics per sobre d'una

implicació activa. Un altre problema important fa referència a les mancances formatives dels monitors en dinàmiques participatives.

Taula 14. Elements clau de participació d'infants i adolescents al projecte Ciutadania Compromesa

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	Inclou educar en els drets del menor
	Representativitat dels participants	Tots els membres de l'esplai estan convidats a participar-hi
	Inclusió de grups marginats	Voluntat expressa d'incorporar col·lectius marginats i/o vulnerables
Claredat	Elecció dels participants	Tots els membres de l'esplai estan convidats a participar-hi
	Presa de decisions	Els temes de treball són decidits per l'equip de coordinació i monitoratge però hi ha espais de decisió assemblearis
	Accés a la informació	Gran quantitat de materials i activitats
Rol	Adaptació a les capacitats	Projecte adaptat a les necessitats de cada grup d'edat
	Rellevància del tema	Temàtica rellevant però seleccionada pels coordinadors i les coordinadores
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat dins de l'horari d'activitats de l'esplai
Resultats	Tangibilitat	Es generen activitats diferents però no hi ha resultats concrets
	Devolució	No hi ha devolució
	Avaluació	Avaluació sistemàtica
	Continuïtat temporal	Continuïtat en el temps
	Incorporació d'agents de l'entorn	Incorpora agents de l'entorn

C) Projectes puntuals

Nom del projecte: Pla Municipal per a la Interculturalitat

Àmbit d'execució: tercer i quart d'ESO, primer de batxillerat.

Coordinació: Direcció d'Interculturalitat – Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: recollir propostes i opinions per a desenvolupar un pla municipal orientat a la convivència i cohesió amb la població immigrant.

Descripció del projecte

El Pla Municipal per a la Interculturalitat es va realitzar durant l'any 2009, amb la finalitat de generar un diagnòstic de la situació de la immigració a la ciutat i oferir propostes per afavorir una major cohesió social i millorar la convivència a la ciutat. El programa sorgeix davant la necessitat d'establir una estratègia de ciutat que respongui als canvis profunds sorgits arran de la important arribada d'immigrants al llarg de l'última dècada. L'any 2000 els residents estrangers a Barcelona no arribaven al 4% de la població, mentre que l'any 2009 la xifra va superar el 18% (unes tres-centes mil persones). La idea central és evitar les respostes dicotòmiques entre multiculturalitat i assimilacionisme, plantejant un model que busqui l'equilibri entre el reconeixement i el respecte a la diversitat, al mateix temps que s'identifiquen i es potencien els elements comuns i compartits entre les diferents cultures que conviuen a la ciutat, així com la interacció positiva de les persones de diferents orígens en tots els àmbits. El projecte va tenir diverses fases, però la participació d'infants i adolescents es va articular principalment a través de tres tipus de consultes. La primera va ser la consulta general a través de la pàgina web del Pla, on qualsevol ciutadà podia aportar la seva resposta a una sèrie de cinc preguntes vinculades a la immigració a la ciutat de Barcelona. Les preguntes incloïen aspectes com: la valoració de l'augment de la diversitat sociocultural a la ciutat, els factors que faciliten i dificulten la convivència i els elements comuns que comparteixen les persones de diferents orígens i espais d'interacció interculturals reals. L'organització va rebre més de disset mil visites a la pàgina web i més de dos-cents formularis amb respostes a les cinc preguntes del Pla. La segona forma de participació, orientada directament a infants i adolescents, va consistir a enviar a les escoles formularis per tal de que es completessin a classe a partir d'un debat grupal. Aquí el professorat era el responsable de resumir els resultats dels debats entre l'alumnat i reenviar-los. Finalment, el pla també va incorporar els resultats i les propostes de la XIV Audiència Pública denominada «Barcelona Diàleg, Propostes per a una Ciutadania Intercultural».

En aquesta audiència mil dos-cents alumnes d'escoles de tota la ciutat la van debatre i van redactar un document amb demandes i propostes a l'Ajuntament respecte a la ciutadania intercultural.

Fortaleses

El Pla d'Interculturalitat té com a principal fortaleza l'ús de múltiples eines per a l'obtenció d'informació. Cal destacar l'ús d'eines digitals (enquestes en pàgines web, grups de Facebook, etc.) que faciliten la participació dels més joves. Cal reconèixer que fer servir aquestes eines implica certs riscos, particularment vinculats a l'anonimat absolut de qui hi participa. Els mateixos coordinadors del projecte reconeixen que en molts casos aquestes eines van ser emprades per transmetre missatges amb tints xenòfobs i agressius. Com sosté una de les responsables del projecte:

desgraciadament la majoria dels formularis que ens van arribar tenien unes respostes clarament tendencioses cap a la resistència, la intolerància, amb tints xenòfobs, fins i tot les que provenien dels debats a les escoles.

Però els beneficis potencials d'obrir la participació a tota la ciutadania superen el mal ús que algunes persones poden fer d'aquestes eines. També cal destacar que aquest tipus d'opinions existeixen en la nostra societat i és natural que aflorin en un debat obert sobre un tema d'alta sensibilitat social. Una altra fortaleza és la utilització dels resultats d'un altre projecte participatiu per a l'elaboració de l'informe. Aquest tipus de sinergies entre projectes és una innovació poc utilitzada fins ara.

Àrees de millora

És necessari considerar que aquest és un projecte puntual i de curta durada temporal. Tenint en compte aquestes excepcions, és sorprenent que el Pla no desenvolupés una estratègia específica per assegurar-se que els infants i joves immigrants de la ciutat hi participessin. La participació d'aquest col·lectiu era fonamental i els mateixos organitzadors reconeixen que no saben si les seves consultes van tenir respostes d'infants i joves immigrants. L'explicació oferta és que:

encara estem debatent com a administració pública sobre que és exactament un jove migrant [...] això ens complicava exponencialment el tema metodològic i avui dia haig de dir que no sé quants joves immigrants [hi van participar] perquè mai no vam tenir la intenció explícita i premeditada d'anar a buscar-los, tampoc.

Una altra feblesa es vincula a la devolució dels resultats. En principi la secretaria tècnica va elaborar un document, però no va haver-hi intenció explícita de fer arribar els resultats als infants i joves que hi van participar des de les escoles, però sí que es va comunicar als centres que havien participat al projecte que les seves aportacions havien contribuït a l'elaboració del Pla.

Taula 15. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Pla Municipal per a la Interculturalitat

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	No inclou educar en els drets dels menors
	Representativitat dels participants	Tota la ciutadania va ser convidada a participar-hi
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tota la ciutadania va ser convidada a participar-hi
	Presa de decisions	L'equip coordinador decideix quins continguts s'incorporen a la proposta
	Accés a la informació	No hi ha materials directament elaborats per al projecte
Rol	Adaptació a les capacitats	Adaptació dels formularis a un llenguatge jove
	Rellevància del tema	Temàtica rellevant
	Disponibilitat horària	Projecte incorporat com a activitat extra dins de l'horari lectiu
Resultats	Tangibilitat	Es genera un document però no s'especifiquen les aportacions dels infants i joves
	Devolució	No hi ha devolució
	Avaluació	No hi ha avaluació

Nom del projecte: Temps de Barri

Àmbit d'execució: centres d'educació del cicle infantil, primària i secundària.

Coordinació: Fundació Jaume Bofill – Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB) – Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: oferir activitats per acompanyar els infants fora de l'horari escolar.

Descripció del projecte

Temps de Barri és un projecte que busca conciliar el temps infantil fora de l'horari lectiu amb les necessitats horàries dels pares i mares. Per a això s'ha desenvolupat tot un conjunt d'espais i activitats per tal que els infants gaudeixin d'un temps d'oci segur, educatiu i creatiu. Encara que les experiències quotidianes de Temps de Barri poden no ser projectes participatius com altres presentats en aquest informe, hem optat per incloure'l a causa de la metodologia utilitzada per determinar les necessitats a cada barri. El projecte Temps de Barri sorgeix en el marc del Pla Educatiu de Ciutat (PAC) i entén que el temps educatiu no es limita a les hores escolars, sinó que una part important de l'educació ha d'orientar-se a les activitats fora de les aules. La idea no era generar nous espais, sinó fer servir i maximitzar els recursos existents als barris. Per determinar les necessitats la Fundació Jaume Bofill va elaborar tres projectes pilot en barris amb característiques diferents per determinar quines eren les necessitats en cadascun d'ells. En paraules d'una de les coordinadores:

La voluntat del projecte no és arribar amb un paracaigudes a un barri i dir «eh, aquestes són les actuacions que oferim», sinó que la voluntat és dir nosaltres sabem que això ha funcionat i creiem que aquí també us pot ser útil això, però si vosaltres teniu unes altres necessitats parlem-ne, no?

L'eina metodològica utilitzada va ser un qüestionari participatiu que les famílies havien de completar. Cada qüestionari tenia una part que responien els infants, una altra per als progenitors i una tercera que havia de ser resposta en grup a partir del debat d'opinions i idees. Aquest tipus de qüestionari, que s'emmarca dins de les enquestes deliberatives (Cuesta *et al.*, 2008), busca recollir dades d'una mostra representativa de la població una vegada satisfets els requisits d'informació i debat. Sobre la base de l'anàlisi dels qüestionaris la Fundació Jaume Bofill va generar un informe sobre les necessitats existents i els diferents projectes i actors a escala de barri que podien oferir solucions a aquestes necessitats. Es va contactar amb les famílies que hi van participar a través de les escoles, i es va aconseguir un 40% de resposta, un percentatge alt per a aquest tipus d'estudis.

Fortaleses

Encara que Temps de Barri no és necessàriament un projecte participatiu, considerem que la metodologia utilitzada per definir les necessitats existents a cada barri ofereix un bon exemple de com l'opinió dels infants i adolescents pot ser incorporada en la definició i l'articulació de serveis i polítiques públiques. L'ús de qüestionaris és una pràctica estesa dins dels projectes consultius, però el fet de generar qüestionaris participatius dins de l'entorn familiar mereix ser destacat com una idea innovadora. En particular, destaquem la secció tercera, en què les dades que se sol·liciten han de sorgir d'un debat entre pares/mares i fills/es. La metodologia utilitzada en el projecte mostra una estratègia original per tirar endavant processos participatius consultius. En primer lloc, permet incloure les famílies en la definició de les polítiques i els serveis públics. Al mateix temps, promou pràctiques participatives dins d'aquestes, la qual cosa afavoreix potencialment el desenvolupament d'estils familiars més respectuosos dels drets de tots els seus membres. Finalment la metodologia promou una reflexió sobre el barri com a context educatiu, afavorint una concepció més àmplia de l'educació i incloent nous actors i treball en xarxa.

Àrees de millora

Tot i que el qüestionari posa èmfasi en la necessitat de debatre idees abans de completar-lo, és impossible assegurar que aquesta pràctica s'hagi dut a terme en tots els casos. Una opció que superaria aquestes debilitats inclouria la utilització de *focus groups*⁶ amb famílies, en què el debat entre

pares/mares i fills/es fos coordinat per una persona experta, o l'ús d'enquestadors/es per realitzar una mostra de control i assegurar-se que els resultats sorgien d'un debat intern previ.

Taula 16. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Temps de Barri

Principi	Criteri	Comentari
Dret	Referència als drets del menor	No inclou educar en els drets dels menors
	Representativitat dels participants	Tots els ciutadans i les ciutadanes estan convidats a participar-hi
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció de participants	Tota la ciutadania és convidada a participar-hi
	Accés a informació	Material informatiu i qüestionari participatiu
Rol	Adaptació a les capacitats	Format únic, les preguntes no s'adapten a les diferents capacitats dels participants
	Rellevància del tema	Temàtica rellevant
Resultats	Tangibilitat	Es genera un document però no s'especifiquen les aportacions dels infants
	Devolució	No hi ha devolució
	Avaluació	No hi ha avaluació

Nom del projecte: Procés Participatiu Projecte Diagonal

Àmbit d'execució: centres d'educació del cicle de primària i secundària.

Nombre de participants: 792 estudiants de 23 centres escolars.

Coordinació: Direcció d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona.

Tipus de participació: participació consultiva.

Objectius: incorporar la veu de la ciutadania en el disseny i l'elecció del projecte de reforma de l'avinguda Diagonal.

Descripció del projecte

El projecte de reforma de la Diagonal va representar la voluntat política d'incorporar l'opinió dels habitants de la ciutat en la definició d'un projecte urbanístic d'alt impacte. L'objectiu central va ser definir quin tipus de reformes eren necessàries per a una de les avingudes centrals de la ciutat i decidir-ho entre diferents projectes a través del vot. Respecte a la participació prèvia a la votació, l'Ajuntament va organitzar una sèrie d'etapes propositives que van incloure la informació sobre el projecte, la recollida de les aportacions dels veïns i la devolució als participants, agraint-los la seva participació i informant-los de les propostes finals per mitjà d'una carta individualitzada. En el cas dels infants i adolescents, el projecte va desenvolupar un conjunt de tallers que es va oferir a totes les escoles de la ciutat. Els centres que van decidir participar-hi van rebre un/a dinamitzador/a que presentava les característiques del projecte i convidava els menors a aportar idees sobre com seria l'espai ideal per a la futura Diagonal. La dinàmica del taller s'adaptava a l'edat dels participants. En general, cada escola seleccionava dos cursos perquè participessin al taller, que durava unes dues hores. Després de la presentació i el debat d'idees, el taller es tancava amb la creació d'un mapa amb les aportacions per tal de deixar constància visible dels resultats. Aquests mapes van ser tinguts en compte en el moment de definir els projectes finals de reforma de l'avinguda Diagonal. Abans de la votació es va convidar les escoles participants a visitar l'exposició pública del projecte, en què es va buscar reflectir les aportacions de cadascuna en les propostes ofertes. Per als adolescents de 16 anys i més, la participació també va incloure la possibilitat de votar entre les tres opcions disponibles. En total es van realitzar 29 tallers a les escoles, hi van participar 792 infants i joves de 23 centres de la ciutat.

Fortaleses

El projecte sobre la reforma de la Diagonal va ser únic en el seu tipus pel fet d'incloure un ampli procés de debat ciutadà sobre un important projecte urbanístic de caràcter tècnic. La inclusió de les opinions i els desitjos dels menors en un projecte tècnic és una novetat que ha de ser destacada. Tal com sosté un dels coordinadors, les aportacions dels infants els són útils ja que: les peticions o els *inputs* que ens arriben dels adults estan ja molt mediatitzats i molt clars, i en canvi els nens i els joves introdueixen una sèrie d'elements que ens han servit per enriquir el projecte.

Més enllà de l'ampli procés d'aportacions i debat, una altra característica remarcable és que la decisió d'optar entre els projectes finals va recaure en l'elecció lliure i democràtica de la ciutadania a través del vot. És important destacar que en l'elecció entre projectes es va estendre el dret al vot als joves de 16 anys, una experiència inèdita fins ara a Catalunya. La metodologia del projecte va ser un pas important per al reconeixement de la necessitat d'incloure la ciutadania, fins i tot infants i adolescents, en la definició dels grans plans urbanístics, assentant les bases per a futures reformes. Un altre punt a destacar és l'ús de noves tecnologies, en particular el desenvolupament de mecanismes d'informació i participació a través d'Internet i les xarxes socials, per garantir la major participació possible. Considerem que l'ús d'Internet facilita la participació dels més joves i garanteix un procés de major claredat en la distribució de la informació.

Àrees de millora

En l'àmbit de les escoles, el projecte es va centrar en una intervenció puntual, sense major articulació amb els temes tractats a l'aula. Al seu torn, l'organització es va trobar amb diversos problemes vinculats a l'ús del temps ja que, quan els tallers estaven preparats per ser presentats a les escoles, aquestes es trobaven tancant l'any lectiu, un moment en què les demandes que han d'atendre els docents són molt altes i això redueix l'interès per la participació. Tal com sosté un dels responsables del projecte participatiu:

el *tempo* del projecte i el de les escoles no es van compassar i això ens va generar moltes disfuncions, tant a les escoles com per la nostra banda.

És clara la necessitat d'una major coordinació i col·laboració entre els diferents departaments de l'Ajuntament per evitar aquest tipus de dificultats.

Taula 17. Elements clau de la participació d'infants i adolescents al projecte Procés Participatiu Projecte Diagonal

Principi	Criteri	Comentaris
Dret	Referència als drets del menor	No inclou educar en els drets del menor
	Representativitat dels participants	Tot l'alumnat dels centres va ser convidat a participar-hi, extensió del dret a vot fins als 16 anys
	Inclusió de grups marginats	No hi ha estratègies actives per a la incorporació de grups marginats
Claredat	Elecció dels participants	Tots els ciutadans i ciutadanes van ser convidats a participar-hi
	Accés a la informació	Material informatiu
Rol	Adaptació a les capacitats	Els tallers van ser orientats a les capacitats de cada edat
	Rellevància del tema	Temàtica de rellevància relativa; incorpora els infants en temes urbans
Resultats	Tangibilitat	Es generen alternatives de projectes en què es destaquen les aportacions dels participants
	Devolució	No hi ha espais de devolució
	Avaluació	No hi ha avaluació

5. Conclusions

La ciutat de Barcelona té una llarga tradició en l'impuls de diferents processos participatius com a estratègia per al desenvolupament d'una ciutadania activa i responsable. Un dels col·lectius que ha experimentat majors dificultats a l'hora d'exercir els seus drets a participar és el dels infants i adolescents. A causa de la seva consideració com a ciutadans «en potència» o «preparació», infants i joves han estat històricament marginats en els processos de presa de decisions, tant en l'esfera privada com en la pública. Però no es menys cert que els darrers anys, tant des dels organismes públics com des d'altres àmbits i entitats, moltes de vinculades al denominat tercer sector, s'ha desenvolupat un conjunt ampli de projectes i programes que inclouen la participació dels menors com un dels seus elements centrals. Sense cap dubte, aquesta *àmplia oferta* ha de ser considerada com una de les principals fortaleses de la participació a la ciutat. Els diferents projectes participatius analitzats en aquest informe mostren la *varietat de temàtiques i metodologies* existents a la ciutat i la voluntat explícita d'ampliar-ne l'abast a la major quantitat d'infants i adolescents possible.

Una segona fortalesa de la participació infantil i adolescent a la ciutat és la clara incorporació de la participació *com un dret* que ha de ser garantit i promogut. Acceptar el nen o la nena com a persona i com a ciutadà/ana no implica desconèixer la seva dependència dels adults, sinó reconèixer el *dret dels infants a participar*, en funció dels seus diferents nivells de desenvolupament evolutiu, en aquelles decisions que els afecten, i emfatitzant que l'adult té com a rol la missió d'acompanyament, promoció i educació de l'infant. Aquest reconeixement és un dels elements fonamentals per promoure una participació veritable des d'edats primerenques del cicle vital.

Malgrat aquestes fortaleses, la participació dels infants i adolescents a la ciutat de Barcelona té mancances importants; aspectes que cal anant millorant i en què cal anar avançant. Acceptar i promoure la participació dels menors no es limita a assegurar el dret dels nens i les nenes, sinó que implica també reconèixer la responsabilitat de les autoritats en la seva promoció i execució. En les últimes dècades, la ciutat ha portat a terme una tasca important de descentralització. Aquesta estratègia podria tenir repercussions també en la participació dels menors, assegurant un nombre més gran d'espais de participació regulats i reconeguts legalment. A tall d'exemple, potenciar les audiències infantils als districtes pot oferir espais participatius centrats en problemàtiques properes als interessos i les necessitats dels menors, al mateix temps que permet una major representativitat i diversitat dels participants.

És important destacar que la majoria dels projectes analitzats en aquest informe són projectes de tipus consultiu. En la perspectiva adoptada en aquest informe, considerem que la metodologia participativa ha d'adaptar-se als objectius del projecte, així com a les capacitats dels participants. Conseqüentment amb aquest plantejament, un projecte consultiu no és necessàriament menys participatiu que un de proactiu, sinó que respon a diferents objectius i contextos. Tanmateix, això no exclou que calgui generar més espais en què la participació dels infants i adolescents tingui un caràcter més actiu, en particular pel que fa a la coordinació i l'avaluació. En el cas de molts dels projectes analitzats en aquest informe, aquest objectiu s'aconseguiria fàcilment incorporant els menors en els òrgans de presa de decisions i fomentant nous espais d'interacció entre aquests i els adults. Seria desitjable que projectes que tenen la participació de la infància com un dels seus objectius centrals siguin capaços, també, d'incorporar els infants en els diferents nivells i fases del projecte. Encara que aquest seria un avenç important, també considerem necessari que s'incentivi més un tipus de participació més proactiva, generadora espais i microprojectes de gestió, realitzada íntegrament pels menors, en què els adults només tinguin responsabilitats d'impuls, supervisió, assistència o suport. Estimular la formació de microprojectes gestionats pels menors és una mancança àmpliament observada pels experts entrevistats i la literatura internacional. No obstant això, té escàs reconeixement en els projectes analitzats per al present informe, encara que n'hi ha alguns que ja apunten en aquesta direcció.

En la majoria de projectes analitzats, es fa evident la manca d'una estratègia clara d'avaluació de l'assoliment dels objectius. De l'ampli nombre de projectes analitzats, podem concloure que hi ha un esforç considerable en la determinació d'objectius i estratègies per assegurar la major i millor participació possible, però són l'excepció els casos en què finalment s'avalua la consecució dels

objectius i, quan es fa, es limita a una avaluació consultiva. De l'estudi realitzat es desprèn que és fonamental entendre que un procés participatiu, des d'una consulta puntual a un projecte organitzat pels mateixos menors, requereix un mecanisme adequat de definició d'objectius i anàlisis dels resultats aconseguits. En particular cal que siguin els mateixos participants els qui formin part del procés avaluatiu, assegurant així la inclusió de la participació al llarg del projecte i no només com un element puntual.

Respecte als espais on es desenvolupa la participació, cal dir que es deriven considerables dificultats del fet de centrar la majoria dels esforços en les escoles. En opinió de la majoria d'experts consultats, les institucions escolars sovint es veuen sobrepassades per la quantitat de projectes que se'ls ofereixen. Cal que les escoles desenvolupin una estratègia participativa interna que s'esforci per seleccionar els projectes en què es participa, sobre la base d'objectius interns consensuats, i que impulsin la participació com una estratègia de treball i de govern dels centres. La participació en determinats projectes no pot ser la finalitat última, sinó una eina per enfortir la participació com una metodologia transversal en la qual s'inclouï el personal docent, no docent, l'alumnat, les famílies i l'entorn. Per això és fonamental la capacitació dels docents en diferents tècniques per incorporar la participació en dinàmiques i situacions quotidianes. Moltes de les escoles que participen en els diversos projectes senten que els docents no tenen formació en les metodologies necessàries per facilitar processos participatius. En cap cas això no vol dir que l'alumne hagi d'estar en igualtat de condicions amb els adults en la presa de decisions dins dels centres escolars, i cal reconèixer el caràcter formador de l'escola. Però la participació s'aprèn en la pràctica i l'escola n'és una de les institucions fonamentals, no només per formar els ciutadans i les ciutadanes del futur, sinó també per assegurar els drets de ciutadania dels menors avui. Una segona dificultat que sorgeix de localitzar els projectes participatius a les escoles és l'estratificació creixent entre diversos centres. Es produeix una tendència clara de repetició de les escoles que participen i que es beneficien dels diversos projectes participatius. Ja sigui per una major motivació interna o una major participació a les xarxes d'informació, es detecta una «professionalització» progressiva de la participació, en què un grup reduït de centres domina la presència en els diversos projectes participatius.

Un segon espai —poc analitzat en aquest informe— al qual creiem que s'ha de prestar més atenció i esforços, és el de les famílies. Diversos estudis del CIIMU demostren que aquelles famílies que prenen les decisions tenint en compte l'opinió dels seus membres més joves són famílies més harmòniques i promotores de bones pràctiques i bons resultats educatius. La concepció de la família com a espai privat no implica desatendre la responsabilitat social de promoure les millors pràctiques i dinàmiques possibles en l'àmbit familiar, cosa que inclou la promoció dels drets dels menors, en particular el de participar en la presa de les decisions que afectin la seva vida. Així, projectes com les escoles de pares i mares, i la incorporació de les famílies com a actors dins dels diferents processos participatius, són oportunitats importants per avançar en aquest sentit.

Una de les estratègies que permetria superar algunes de les dificultats posades de relleu en aquest informe seria el desenvolupament d'una plataforma coordinadora de la participació infantil a la ciutat de Barcelona. En primer lloc afavoriria el diàleg entre els diferents projectes. Les persones entrevistades mencionen recurrentment que els projectes participatius existents a la ciutat «no parlen entre ells». En molts casos els objectius públics i les temàtiques dels diferents projectes es superposen sense que els coordinadors i les coordinadores ho sàpiguen. És necessària una major coordinació per afavorir sinergies entre diferents projectes. A la vegada, aquesta plataforma podria afavorir una major especialització d'alguns projectes assegurant, per exemple, que col·lectius estructuralment marginats siguin incorporats a projectes participatius amb clars objectius qualitius, mentre que uns altres potenciïn el seu caràcter ampli centrat en objectius quantitius. La plataforma també podria oferir capacitació tècnica i materials per afavorir l'ús de noves tecnologies en els projectes participatius. Hem d'assumir que gran part de la comunicació entre infants i adolescents es desenvolupa en espais virtuals, des d'Internet i les xarxes socials a l'ús de mòbils. Incorporar aquestes tecnologies és un dels grans reptes pendents dels projectes participatius existents a la ciutat de Barcelona. Això afavorirà parlar en «l'idioma» dels més joves i atreure un públic de difícil captació en molts dels projectes: els adolescents. Al mateix temps, les xarxes socials permeten un major dinamisme i el desenvolupament

potencial d'estratègies proactives de participació, en contraposició amb l'estratègia consultiva dominant de la majoria dels projectes analitzats.

A la vista dels resultats d'aquest estudi podem dir que en els darrers anys Barcelona ha realitzat avenços cap a una ciutadania infantil activa i responsable, en què la participació té un rol fonamental. Encara que els desafiaments que es presenten són importants, també és cert que s'han creat les bases, amb la posada en marxa de nombrosos projectes. No obstant això, resta pendent potenciar una millor coordinació entre els projectes, la seva ampliació cap a nous espais i actors (en particular la família i la incorporació de l'entorn) i una major implicació activa dels infants i els adolescents, sense desmerèixer la importància de la consulta com a estratègia participativa. Tal com sosté un dels nostres entrevistats, el problema no és la falta de participació, sinó que moltes vegades no meditem prou per què ho fem ni com.

Ara cal, doncs, centrar els nostres esforços en aprofundir i millorar allò que s'ha començat a construir.

6. Bibliografia

ACKERMAN, A. *et al.* (2003). *Understanding and evaluating children's participation, A review of contemporary literature*. Disponible a: <http://www.planuk.org/pdfs/literaturereview.pdf>

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2002). *Normes Reguladores de la participació ciutadana*. Disponible a: <http://www.bcn.es/participacio/ca/docum.htm>

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2007). *Programa Municipal per la Infància 2007-2010*. Disponible a: <http://www.bcn.cat/infancia/catala/>

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2009a). *Pla Director Municipal de participació ciutadana 2010-2015*. Disponible a: <http://www.bcn.es/participacio/ca/docum.htm>

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2009b). *Diagnòstic dels òrgans i mecanismes formals de participació de l'Ajuntament de Barcelona*. Disponible a: <http://www.bcn.es/participacio/ca/docum.htm>

ALFAGEME, E.; CANTOS, R.; MARTÍNEZ, M. (2003). *De la participación al protagonismo infantil. Propuesta para la acción. Plataforma de Organizaciones de Infancia*. Disponible a: <http://plataformadeinfancia.org/sites/default/files/De%20la%20Participación%20al%20Protagonismo%20Infantil.pdf>

CASAS, F. (2006). «Infancia y representaciones sociales». *Política y Sociedad*, vol. 43, núm. 1, p. 27-42.

CASAS, F. *et al.* (2008). *Informe técnico sobre experiencias de participación social efectiva de niños, niñas y adolescentes (principalmente europeas)*. Madrid: Observatorio de la Infancia, Ministerio de Educación Política Social y Deporte.

CIPRODENI (1996). «Protagonismo infantil y nueva infancia». Disponible a: <http://www.ciprodeni.org/articulos.htm>

COMITÉ DE LOS DERECHOS DEL NIÑO (CDN) (2009). *Observación número 12: Derecho del niño a ser escuchado*. Disponible a: <http://www.scribd.com/doc/24191115/OBSERVACION-GENERAL-N%C2%BA-12>

CONSELL ESCOLAR MUNICIPAL DE BARCELONA (2009a). *Eleccions als Consells Escolars: Curs 2008-2009*. Disponible a: <http://w10.bcn.es/APPS/wprportalcem/docPublicoListAction.do?class=B1>

CONSELL ESCOLAR MUNICIPAL DE BARCELONA (2009b). *Memòria Consell Escolar de Barcelona i Consells Escolars Municipals de Districtes 2008-2009*. Disponible a: <http://w10.bcn.es/APPS/wprportalcem/docPublicoListAction.do?class=B1>

CUESTA, M. *et al.* (2008). «Encuesta deliberativa». *Cuadernos Metodológicos*, núm. 42. Madrid: CIS.

CUSSIÁNOVICH, A. (2005). *Infancia invisibilizada: Una cuestión de Estado*. Disponible a: http://www.ifejants.org/new/docs/articulos/infancia_invisibilizada.pdf

DAVIES, L.; KIRKPATRICK, G. (2000). *The EURIDEM Project: A Review of Pupil Democracy in Europe*. Londres: Children's Rights Alliance.

FLAQUER, L. (2003). *How can we orientate the reform of social policies. Challenges, dilemmas and proposals. Wellchi Working Papers, 8*. Disponible a: http://www.ciimu.org/webs/wellchi/working_papers/wp8_flaquer.pdf

- FRANKLIN, B. (1995). «Levels of participation», a: J. BOYDEN i J. ENNEW (eds.). *Children in focus: a manual for participatory research with children*. Estocolm: Grafisk Press.
- GÓMEZ-GRANELL, C. *et al.* (2002). *Informe 2002. La Infància i les famílies als inicis del Segle XXI*. Barcelona: CIIMU.
- GÓMEZ-GRANELL, C. *et al.* (2004). *Infancia y familias: Realidades y tendencias*. Barcelona: Ariel.
- GÓMEZ-GRANELL, C.; ESCAPA, S. (2010). *Infants i famílies a Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona – Àrea d'Acció Social i Ciutadania.
- GUERRA, E. (2002). «Citizenship knows no age: Children's participation in the governance and municipal budget of Barra Mansa». *Environment and Urbanization*, vol. 14, núm. 2.
- HANNAN, D. (2001). *A pilot study to evaluate the impact of student participation aspects of the citizenship order on standards of education in secondary schools*. Disponible a: <http://www.csv.org.uk/Resources/Publications/The+Hannam+Report.htm>
- HART, R. (1992). *La participación de los niños: de una participación simbólica a una participación auténtica*. Ensayos Innocenti - UNICEF, núm 4.
- LANSDOWN, G. (2001). *Promoting Children's Participation in Democratic Decision Making*. Florencia: UNICEF – Innocenti Research Centre, 53 p.
- Ley Orgánica de Ordenación General del Sistema Educativo (LOGSE) (1990). Disponible a: http://www.upct.es/seeu/_as/divulgacion_cyt_09/Libro_Historia_Ciencia/WORD/logse.pdf
- Llei d'educació de Catalunya (LEC) (2009). Disponible a: <http://www.gencat.cat/educacio/lleieducacio/cat/>
- Llei dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència (2010). Disponible a: <http://www20.gencat.cat/portal/site/bsf/menuitem.6e02226e86d88424e42a63a7b0c0e1a0/?vgnnextoid=84b407ce9e5a4210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=84b407ce9e5a4210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD>
- MARÍ-KLOSE, M. *et al.* (2010). *Acompanyament a l'escolaritat: Pautes per a un model local de referència*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Col·lecció Estudis, Sèrie Educació.
- MARÍ-KLOSE, P. *et al.* (2010). *Adolescents a Barcelona. Estils de vida, àmbit educatiu i conductes relacionades amb la salut*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona - Àrea d'Acció Social i Ciutadania.
- MARTÍNEZ I BARCELÓ, P. (1994). «La tradición asociativa en la sociedad catalana». *Documentación Social*, núm. 94. Disponible a: http://www.caritas.es/Componentes/ficheros/file_view.php?MTQ4NjQ%3D
- MINISTERIO DE TRABAJO Y ASUNTOS SOCIALES DE ESPAÑA (2006). *Experiencias en buenas prácticas Ciudades Amigas de la Infancia. III Certamen sobre derechos de la infancia y política municipal*. Madrid.
- OBSERVATORI DELS DRETS DE LA INFÀNCIA (2010). *El Consell Nacional dels infants i els adolescents de Catalunya (Document de bases)*. Documents de l'Observatori dels Drets de la Infància, 2. Barcelona: Secretaria d'Infància i Adolescència.
- ONU (1989). *Convención de las Naciones Unidas sobre los Derechos de los Niños*. Disponible a: <http://www.un.org/spanish/Depts/dpi/boletin/infancia/convencion.htm>

RAVELLAT, I. (2006). «¿Hay una única infancia? La construcción de ciudadanía desde la niñez y la adolescencia a partir de la Convención sobre los Derechos del Niño». A VILLAGRASA, Carlos i RAVELLAT, Isaac (coords.). *Los derechos de la infancia y de la adolescencia. Congresos mundiales y temas de actualidad*. Barcelona: Ariel.

REDDY, N.; RATNA, K. (2002). *A journey in children's participation*. Bangalore: The Concerned for Working Children. Disponible a: <http://www.workingchild.org>

RIDGE, T. (2006). «Childhood poverty: A barrier to social participation and inclusion». A TISDALL, K. et al. *Children, young people and social inclusion: Participation for what?* Bristol: The Policy Press.

SHIER, H. (2001). «Pathways to participation: openings, opportunities and obligations». *Children and Society*, núm. 15, p. 107-111. Disponible a: <http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/79503427/PDFSTART>

TONUCCI, F.; RISSOTTO, A. (2001). «Why do we need children's participation? The importance of children participation in changing the city». *Journal of Community and Applied Social Psychology*, vol. 11, núm. 6.

TRILLA, J.; NOVELLA, A. (2001). «Educación y participación social de la infancia». *Revista Iberoamericana de Educación*, núm. 26, p. 137-164. Disponible a: <http://www.rieoei.org/rie26a07.htm>

UNICEF (1999). *La participación de niños y adolescentes en el contexto de la Convención sobre los Derechos del Niño: Visiones y perspectivas*. Disponible a: <http://www.iin.oea.org/iin/cad/taller/pdf/UNICEF%20-%20La%20participaci%C3%B3n%20de....pdf>

UNICEF (2003). *Estado Mundial de la Infancia 2003*. Disponible a: <http://www.unicef.org/spanish/sowc03/index.html>

UNICEF (2004). *Construyendo ciudades amigas de la infancia, Un marco para la acción*. Disponible a: <http://www.childfriendlycities.org/documents/view/id/67/lang/en>

VAN BEERS, H. (2002). *Children's Participation: Experiences in Capacity Building and Training*. Estocolm: Save the Children Sweden.

VILLA SERRADELL, S. (2009). *Volem, podem, sabem: participem!* Barcelona: Esplais Catalans – Esplac.

WYNESS, M. (2002). «Children, childhood and political participation: Case studies of young people's councils». *The International Journal of Children's Rights*, vol. 9.

7. Annexos

7.1. Persones entrevistades per a aquest informe

Nom	Institució
Esteve Barandica	IMEB
Hilda Weissmann	Agenda 12
Alicia Fernàndez	Consells Escolars
Carolina Astudillo	Immigració
Xavier Patón	Urbanisme
Nuria Galán	Mov. Laico y Progresista
José Maria Villena	DIOMIRA
Bernat Abaigés	Síndic de Greuges
Irene Llop	Fundació Jaume Bofill
Susana Escardíbul	Fundació Catalana de l'Esplai
Ana Martínez	Fundació Josep Carol
Joan Pinillas	Aldeas SOS Catalunya
Lluís Corominas	Joventut
Clara Pradas	Districte Sants-Montjuïc
Laura Muñoz	CRAJ
Rocío García	Consell d'Infants-Cornellà
Sonia Martínez/Marta Vilella	FEDAIA

7.2. Fitxa per als centres escolars

Participació infantil i adolescent a Barcelona

Fitxa per als centres escolars

Nom del projecte:
Nom del centre:
Adreça i districte:
Responsable del projecte:

1) Nombre total d'alumnes del centre:
2) Nombre d'anys que fa que es participa en el projecte:

3) Nombre d'alumnes i cursos participants en el projecte:			
2007-2008	2008-2009	2009-2010	
Educació primària			
Educació secundària			

4) Com es selecciona l'alumnat que participa en el projecte?

---

5) Com s'emmarca el projecte participatiu dins del programa educatiu de la institució?

	sí	no
S'inclou en el Projecte Educatiu del Centre		
S'explica en el Consell Escolar		
S'hi impliquen agents del territori i l'entorn escolar		
Hi ha comunicació amb altres escoles		
S'hi implica les famílies		
S'hi implica mestres/professorat de diverses assignatures. Quines assignatures:		

Comentaris

---

6) Tipus de participació de l'alumnat en el projecte participatiu:

Tipus de participació	sí	no
S'informa l'alumnat i aquest realitza una activitat		
S'informa l'alumnat i aquest proposa una activitat		
Es delibera amb l'alumnat entre possibles opcions i es decideix un pla d'acció de manera conjunta		
Existeix un espai de generació de propostes autònomes per l'alumnat. Quin:		
Existeix un òrgan estable de participació per al projecte. Quin:		

Comentaris

---

7) Tipus de materials i eines utilitzades en el procés participatiu:

Materials	sí	no
Material didàctic generat pels i les responsables del projecte		
Material didàctic generat pel centre educatiu		
Material electrònic (càmeres, filmadores, ordinadors, mòbils, etc.)		
Xarxes socials digitals (Facebook, Twitter, etc.)		
Discussió i debat de propostes		
Votació entre propostes		
Producció creativa de l'alumnat		

Comentaris

---

8) Quin tipus d'avaluació es fa sobre el projecte? Qui hi participa?

---

9) Quin tipus de retorn es fa a l'alumnat dels resultats del projecte?

Enumereu cinc fortaleses de l'experiència participativa:

---

10) Enumereu cinc debilitats de l'experiència participativa:

---

11) Ha participat el centre en altres projectes participatius almenys en un dels tres darrers anys? Quins anys?

Projecte	sí	no
Audiència Pública dels Nois i Noies de Barcelona		
Camí Escolar		
El Pregó de la Laia - La Veu dels Infants		
Agenda 21 Escolar		
Temps de Barri, Temps Educatiu Compartit		
.JIP		
Consulta escolar sobre la transformació de la Diagonal		
Pla Municipal per a la Interculturalitat		
Diputats per un Dia		
Audiència Pública de Nens i Nenes del Districte de Nou Barris		
Fer de Ciutadans i Ciutadanes (Districte de Sants-Montjuïc)		

12) Comenteu, si us plau, altres projectes participatius de l'alumnat que impulsa el centre:

Moltes gràcies per la vostra col·laboració!

7.3. Fitxa per als consells escolars

Participació infantil i adolescent a Barcelona

Fitxa per als consells escolars

Nom del projecte:
Nom del centre:
Adreça i districte:
Responsable del projecte:

1) Nombre total d'alumnes del centre:
2) Nombre d'anys que fa que existeix el Consell:
3) Nombre d'estudiants al Consell:

4) Comenteu els nivells de participació de l'alumnat a la campanya d'elecció de representants per al Consell:

---

5) Quin tipus de propostes presenten els i les estudiants membres al Consell?

---

6) Existeix una participació fixa per als i les estudiants membres en l'agenda de cada Consell?

---

7) Poden els i les estudiants no membres presentar demandes directament al Consell?

---

8) Enumereu cinc forteses de la participació dels i les estudiants al Consell Escolar:

---

9) Enumereu cinc debilitats de la participació dels i les estudiants al Consell Escolar:

Ha participat el centre en altres projectes participatius almenys en un dels tres darrers anys? Quins anys?

Projecte	sí	no
Audiència Pública dels Nois i Noies de Barcelona		
Camí Escolar		
El Pregó de la Laia - La Veu dels Infants		
Agenda 21 Escolar		
Temps de Barri, Temps Educatiu Compartit		
.JIP		
Consulta escolar sobre la transformació de la Diagonal		
Pla Municipal per a la Interculturalitat		
Diputats per un Dia		
Audiència Pública de Nens i Nenes del Districte de Nou Barris		
Fer de Ciutadans i Ciutadanes (Districte de Sants-Montjuïc)		

Comenteu, si us plau, altres projectes participatius de l'alumnat que impulsa el centre:

Moltes gràcies per la vostra col·laboració!

7.4. Fitxa per a les institucions no escolars

Fitxa d'informació per a les institucions
Participació infantil i adolescent a Barcelona

Nom del projecte:

1) Nom del centre o institució:
2) Adreça i districte:
3) Nom responsable projecte:
4) Nombre total de menors que assisteixen al centre:
5) Nombre d'anys que fa que participa al projecte:

6) Nombre d'alumnes i cursos participants en el projecte:

2007-2008	2008-2009	2009-2010

7) Com se selecciona els qui participen en el projecte?

---

8) Com s'emmarca el projecte participatiu dins dels objectius de la institució?

---

9) Tipus de participació dels i les menors en el projecte participatiu:

Tipus de participació	si	no
S'informa l'alumnat i aquest realitza una activitat		
S'informa l'alumnat i aquest proposa una activitat		
Es delibera entre possibles opcions amb l'alumnat i es decideix un pla d'acció de manera conjunta		
Existeix un espai de generació de propostes autònomes per l'alumnat		
Existeix un òrgan estable de participació per al projecte		

Comentaris:

---

10) Tipus de materials i eines utilitzades en el procés participatiu:

Materials	si	no
Material didàctic generat pels responsables del projecte		
Material didàctic generat pel centre o la institució		
Material electrònic (càmeres, filmadores, ordinadors, mòbils, etc.)		
Xarxes socials digitals (Facebook, Twitter, etc.)		
Discussió i debat de propostes		
Votació entre propostes		
Producció creativa de l'alumnat		

Comentaris:

---

11) Quin tipus d'avaluació es fa sobre el projecte?

---

12) Quin tipus de retorn es fa a l'alumnat dels resultats del projecte?

---

13) Enumereu cinc forteses de l'experiència participativa:

---

14) Enumereu cinc debilitats de l'experiència participativa:

---

15) Participa la institució en altres projectes participatius:

Va participar-hi en almenys un dels tres últims anys		
Projecte	Sí	no
Audiència Pública		
Camí Escolar		
Pregó de la Laia		
Agenda 21 Escolar		
Temps de Barri		
.JIP		
Consulta escolar sobre la transformació de la Diagonal		
Pla Municipal per a la Interculturalitat		
Diputats per un Dia		
Audiència del Districte		
Som ciutadans, som ciutadanes		

Altres projectes participatius no llistats:

---

16) Comenteu breument projectes participatius propis de la institució:

Moltes gràcies per la vostra col·laboració!

Participació
Infantil i Adolescent
a la Ciutat
de Barcelona

Novembre 2011

**Ajuntament
de Barcelona**